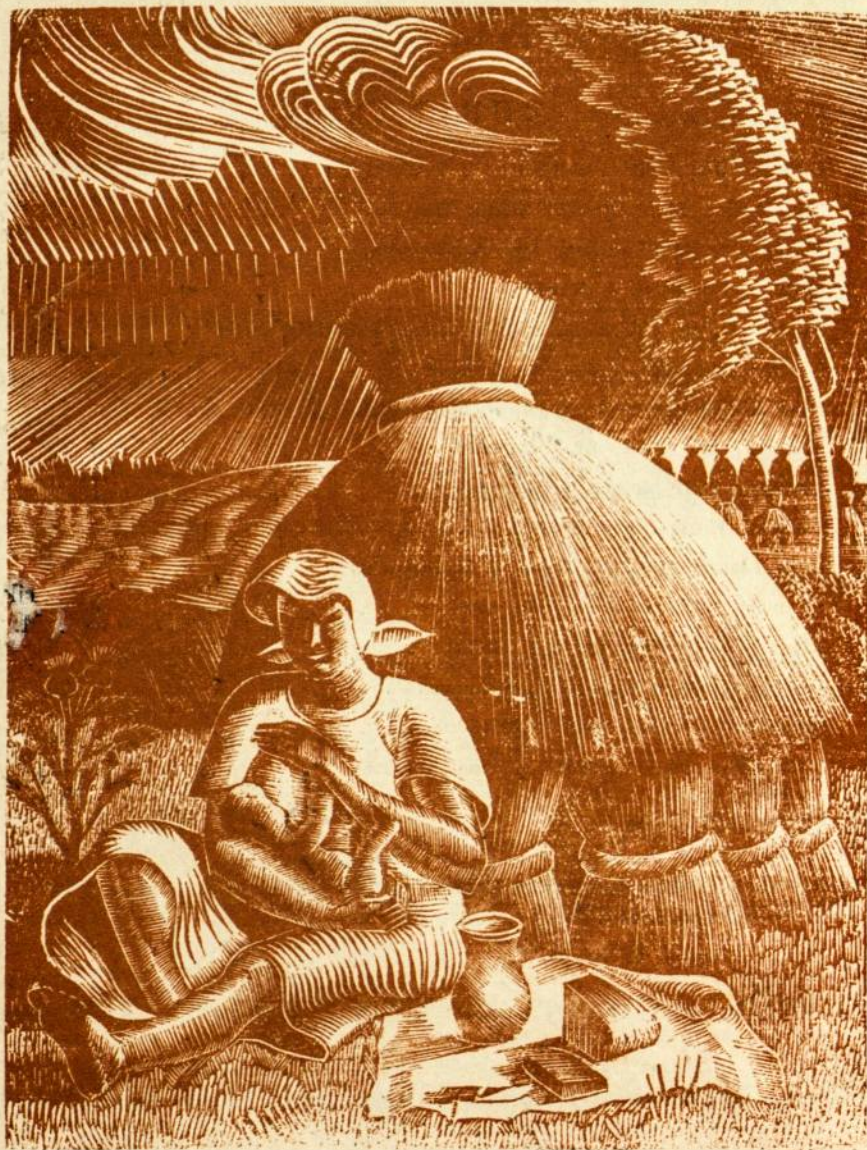

ŠVIESA

No. 3

Liepa-Rugpjūtis-Rugsējis (July-August-September), 1938

Metai V

RUGIAPJŪTĒ

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: Dr. J. J. Kashkevich, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Gilmanas, A. Bimba,
L. Prūseika; Managing Editor. Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York,
under the Act of March 3, 1979.

TURINYS:

Šviesa ir Jos Ateitis. A. Bimba	1
“Jie Atėmė Man Duoną.” Miškų Dar-kas	4
A. Jakštas-Dambrauskas. Dr. A. Petrika	5
Motinai. Eilėraštis. J. Karčius	9
Alkanų Daina. Eilėraštis. Iš Nekrasovo. Jonas Kaškaitis	9
Didžių Laimėjimų Šalis. A. Ramutis	10
Prieš Audrą. Eilėraštis. St. Jasilionis	13
Vakaras. Eilėraštis. St. Jasilionis	13
Lietuvoje 1937 Metais. A. Ragėnas	14
Žmonės, Kurie Ilgai Gyveno	18
Didis Liaudies Dainius. Dr. J. J. Kaškiaučius	19
Lietuvos Fašizmo Keliai. Krivulė	23
Kitas Gyvybės Pasaulis. J. E. Gužas	26
Istorija Aukštyn Kojom. A. Klimovas	30
Nebyliai. Eilėraštis. Ona Mičiūtė	31
Nepastosite Kelio. Eilėraštis. Ona Mičiūtė	31
Peržvalga ir Kritika:	
Judošiai ir Jų Darbai	32
Daug Prirašė, bet Nieko Nepasakė	32
Apmaudos Dienos	33
Kastilo Zamora. O. Braja	34

ŠVIESA

(THE LIGHT)

POLITIKOS, MOKSLO, MENO IR LITERATŪROS TRIMĖNESINIS ŽURNALAS

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
Kaina metams \$1.00; Pavienis numeris 25c.

Redakcinė komisija: Dr. J. J. Kaškiaučius, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Bimba, A. Gilmanas, L. Pruseika.
Atsakomingasis redaktorius: A. Bimba

No. 3

Liepa-Rugpjūtis-Rugsėjis (July-August-September), 1938

Metai V.

"Šviesa" ir Jos Ateitis

Bruožai iš "Š." redakcijos raporto Lietuvių Literatūros
Draugijos Suvažiavimui, laikytame Brooklyn,
N. Y., liepos 1 ir 2 dienomis, 1938 metais

A. BIMBA

Draugės ir draugai delegatai ir svečiai:

Gal pirmą sykį visoje Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros istorijoje mes turėjome tokias gausingas, tokias plačias diskusijas, kokios ėjo spaudoje ir kuopų susirinkimuose prieš šį suvažiavimą. Ir vienas plačiausia diskutuojamų klausimų buvo mūsų žurnalas "Šviesa."

Diskusijose buvo keliami šie du klausimai:

Ar "Šviesa" reikalinga?

Ar jos turinys atsako judėjimo reikalams?

Devyni dešimtadaliai diskutantų ir draugijos narių, balsavusių tą klausimą kuopose, pasisakė už tolimesnį "Šviesos" leidimą. Diskusijos parodė ir tą, kad "Šviesą" skaito labai didelis nuosimtis Draugijos narių. Tuomi labai džiaugiasi "Šviesos" redakcija.

Žurnalo Tikslas ir Turinys

Kalbėdami apie "Šviesos" turinį, mes turime imti domėn visą eilę problemų. Visų pirma paimkime žurnalo tikslą.

Kodėl prieš beveik keturius metus mes pradėjome "Šviesą" leisti? Kodėl nepasilikome prie senosios knygų leidimo sistemos, tai yra, leisti ir nariams duoti tiksliai stambias knygas?

Atsimenate, mes priėjome prie išvados, kad toli gražu ne visi draugijos nariai skaito stambias knygas—labai daugelis jų neperskaitytos patenka į lentynas amžinai ilsėtis. Sakėme, mums reikia smulkesnės, skaitytinesnės literatū-

ros — mums reikia brošiūrų bėgamais klausimais. Be to, mums reikia prieinamos, skaitytinios marksistinės literatūros.

Todėl mes nusitarėme leisti nors trimėnesinį žurnalą, kuris nors dalinai užkištų tas dvi spragas. Mes priėjome prie išvados, kad leidžiant tokį žurnalą, užteks per metus vienos stambesnės knygos.

"Šviesą" pradėjome leisti 64 puslapių, bet tuojau patyrėme, kad negalėsime išsiversti finansiškai ir sumažinome iki 32 puslapių. Dabar tik tokia "Š." ir teisėna. Kaip jau žinote, dabartinės mūsų Draugijos įplaukos negali nariams duoti nei tankesnės, nei didesnės "Šviesos."

Mums atrodo, kad nors nepilnai, bet dalinai "Šviesa" atsako jai užbrėžtam tikslui. Netiesa, jog "Š." esanti mūsų dienraščių kopija, kaip tūli draugai diskusijose teigė. Taip gali teigti tik tie, kurie veikiausia žurnalo neskaityto, arba skaito tiksliai jos straipsnių pavadinimus. Tokius kritikus vargiai kada mes bepatenkinsime.

Ruošdami šį raportą, mes atsargiai studijavome turinį "Šviesos" paskutinių pustučių metų. Mes radome, jog beveik kiekvienam žurnalo numeryje tilpo po du ar daugiau svarbių, gilių, pamatinių straipsnių. Joje tilpo visa eilė straipsnių apie Amerikos revoliucines tradicijas, apie Lietuvą, apie bažnyčios santykius su komunizmu, apie Sovietų Sąjungą, apie meną ir literatū-

ra, apie rašytojus ir poetus, straipsnių iš mokslo srities, knygų peržvalgos, poezijos, apysakų ir tt.

Apšvietos ir Lavinimos šaltinis

Prisipažinkime, kad mes nemokame išnaudoti "Šviesą" vienam labai svarbiam reikalui, būtent, savitarpiniam lavinimuisi ir kultūros vakarų rengimui. O medžiagos, dažnai labai geros medžiagos, tam reikalui "šviesoje" yra.

Bėdavojaime, kad mūsų mitingai tušti ir sausi. Kodėl mes negalėtumėme imti iš "Šviesos" gilesnius straipsnius ir skaityti savo susirinkimuose? Galėtumėme, bet nedarome.

Arba dažnai draugai rašo Centran ir prašo duoti jiems paskaitų įvairiais klausimais. Bet jie nemato, kad "šviesoje" tokių paskaitų telpa, dažnai ir labai gerų, kuriomis galima pritraukti daug lietuvių pasiklausyti.

Čia duodame keletą ir pavyzdžių. Imam "Šviesą," kaip jau sakyta, tik paskutinių pustrečių metų, bet panašios tam tikslui naudingos medžiagos būdavo ir pirmiau, kaip tik pradėjome "Šviesą" leisti.

"Šviesos" 1-mam numeryj, 1936 metų, randame straipsnį—*"Duokite Man Laisvę, arba Duokite Man Mirtį."* Šiame straipsnyje kalbama apie Amerikos puikias revoliucines tradicijas. Reikia mums su jomis susipažinti. Reikia jas diskutuoti ir suprasti. Labai tinkamas straipsnis skaitymui kuopų susirinkimuose.

Tam pačiam numeryje telpa Angariečio puikus straipsnis—*"Kaip Mes Taikome Bendro Fronto Taktiką Lietuvoje."* Labai tinkamas skaitymui susirinkimuose. Ten pat randame Šolomsko straipsnį apie Italiją, pavadintą—*"Alyvų, Muzikos ir Vynuogių Šalis."* Ten kalbama apie tai, kaip tą puikią šalį mussoliniški barbarai pavertė į plėšikiško imperializmo kraštą. Dar tam pačiam numeryj telpa V. Bovino straipsnis—*"Amerikos Proletarinė Literatūra 1935 Metais."* Taip pat tinkamas straipsnis mūsų lavinimuisi. Tai, ot, tik vienam numeryje net keturi pamatiniai straipsniai. Jie atstoja ne vieną, bet kelias brošiūraitės.

1936 metų 2-ram numeryje geri straipsniai Sasnos—*"Kur Randasi Milionai Amerikos Moterų?"* Siurbos—*"Amerikos Mokykla ir Liaudies Vaikai,"* Pruseikos apie amerikines revoliucines tradicijas—*"Tamas Jeffersonas—Liaudies Draugas ir Didis Demokratas,"* Dr. Kaškiaučiaus puikus straipsnis apie rusų revoliucinį rašytoją Dobroliubovą—*"Kada gi Ateis Tikroji Diena?"* ir Bovino straipsnis—*"Naujas Dramos Judėji-*

mas Amerikoje." Visi jie labai tinkami mūsų lavinimos susirinkimams, arba net viešioms kultūros parengimams, kaipo paskaitos. Vienam parengime arba susirinkime galima skaityti du ar tris šiuos straipsnius, draugams pasidalinant.

Eikime toliau. 3-čiam 1936 metų numeryje ne paprastos svarbos, plačių diskusijų ir gilaus susipažinimo reikalingas Angariečio straipsnis—*"Apie Mūsų Patriotizmą."* Ar skaitėme, ar studijavome tą straipsnį? Labai abejojam.

Tam pačiam numeryje randame straipsnius, labai tinkamus tam reikalui,—*"Bažnyčios Kova su Komunizmu"* ir *"Naujoji Sovietų Konstitucija ir Beklasinė Visuomenė."*

Tų pačių 1936 metų 4-tas ir paskutinis numeris taip pat kupinas vertingų straipsnių, būtent, Mizaros straipsnis—*"Literatūra pas Mus ir Kitur,"* Šolomsko istoriniai bruožai—*"Žydai ir Antisemitizmas Istorijos Šviesoje,"* diskusinis A. B. straipsnis—*"Teatras, Realizmas ir Idejos,"* puikus Kaškaičio straipsnis—*"Rusų Literatūros Saulė,"* straipsnis apie Puškiną. Ypač šis paskutinis labai tinkamas viešioms kultūriniais susirinkimams. Jis buvo geras užpernai, taip pat geras ir dabar tam tikslui.

Straipsniai Įvairiausiomis Temomis

Ypatingai tam tikslui naudingais straipsniais "Šviesa" buvo kupina 1937 metais. Pirmam numeryje straipsnis—*"Lietuvos Nepriklausomybės Duobkasiai"* tartum spėte atspėjo šių metų kovo mėnesio įvykius, kai Smetonos valdžia užtraukė ant Lietuvos Lenkijos agresiją. Geras, istorinis Šolomsko straipsnis—*"Kas Nuvertė Carą?"* Komunisto straipsnis—*"Komunizmas ir Fašizmas,"* Metelionio istorinių bruožių straipsnis—*Amerikos Lietuviai ir Tikybos,"* vertimas iš rusų kalbos straipsnio *"Charlie Čaplin,"* tai yra jo charakteristika kaip aktorius.

1937 metų 2-ram numeryje randame d. Mizaros straipsnį—*"Mikas Petrauskas."* Tai paskaita, kurią jis skaitė labai pavykusiam Brooklyne kultūriniam vakare. Vakaras davė ir finansinės paramos Meno Sąjungai. Ši paskaita turėjo būti viešai suruoštuose parengimuose skaitoma kiekvienoj didesnėje kolonijoje. Kodėl kuopos to nepadarė? Kodėl draugai, prašydami Centro duoti paskaitų, nemato, kokių puikių paskaitų jie gali rasti organe "šviesoje?"

Tam pačiam numeryje dar randame Liuniečio straipsnį—*"Lietuvos Rašytojų Žingsnis Pirmyn."* Autorius supažindina mus su Lietuvos kairėjančiais rašytojais, apie kuriuos mes tiek mažai težinome.

Trečiam numeryje rasime du išsamius straipsnius apie Ispaniją, būtent,—*“Ispanija Karo Liepsnoje”* ir *“Ispanijos Liaudies Istorijos Šviesoje”*; Dr. Petrikos straipsnį—*“Thomas Paine Amerikos Istorijoje”*, ir Mizaros—*“Pirmas Lietuvių Choras ir Jo Mokytojas”*.

Ketvirtam numeryje, Šolomsko straipsnis—*“Pirmyn prie Socializmo”*, sutrauka rusų proletarinės revoliucijos dvidešimties metų laimėjimų; Abeko—*“Lapkričio Revoliucijos Įtaka Lietuvoje”*, ir Mizaros—*“Julius Janonis”*. Pastarasis straipsnis irgi paskaita, skaityta Brooklyne kultūros susirinkime—labai pavykusiam susirinkime. Ši paskaita taipgi turėjo būti skaitoma panašiuose susirinkimuose visose didžiosiose kolonijose, bet nebuvo skaitoma. Kodėl? Kodėl draugai tuomi nepasirūpina? Ne per vėlu ir šiemet ruošti viešus mitingus ir skaityti šią paskaitą.

Beje, tam pačiam 4-tam numeryje telpa puikus Dr. Kaškiaučiaus straipsnis—*“Sveikatos Dalykai Sovietų Sąjungoje”*.

Pirmam šių metų (1938) numeryje randame tris stačiai nepavaduojamus straipsnius, būtent, Šolomsko—*“Chinijos Komunistai ir Chinija”*, Dr. Kaškiaučiaus—*“Baisioji Visuomeninė Liga”*, arba sifilis, Dr. Petrikos—*“Dr. Vincas Kudirka—Visuomenininkas, Patriotas, Literatas”*. Šis paskutinis straipsnis yra ištisa paskaita, kurios pabaiga tilpo 2-ram šių metų numeryje. Ji buvo skaityta Brooklyno kultūros vakare. Puikiai pavyko, daug žmonių dalyvavo. Ji turėtų būti skaitoma visose kolonijose viešuose parengimuose. Ar padarysime tatau?

Pusėtinai visiems patiko šių metų 2-ras “Šviesos” numeris. Jis ištisų tūriningas. Ypatingai svarbus Angariečio straipsnis—*“1863 Metų Sukilimas Lietuvoje”*, puikus Browderio straipsnis—*“Pamokos iš Dviejų Šalių Istorijos”*, ir paties redaktoriaus išsamus kritikos straipsnis—*“Krikščioniškas Babelio Bokštas”*, kalbą apie komunistų santykius su katalikais.

Visai nelietėme “Šviesoje” tilpusių gerų mokslinių straipsnių, arba visos eilės trumpų apysakų ir eilėraščių. Kalbėjom tikrai apie tą dalį mūsų organo, kuri turėtų puikiausiai patarnauti mūsų lavinimuisi-švietimuisi, bet nepatarnauja, nes mes nemokame pasinaudoti.

Mes stačiai esame dideli saumyliai—neduodame plačiai visuomenei tos apšvietos, kurią mes turime ir labai lengvai galėtume suteikti. O gal mūsų nesvietiškas nerangumas yra kaltas? Tik bėdavoti mokame. Dejuoti tai tik paduok mums. Mes neišnaudojame tų puikių šaltinių, kuriuos

patys turime paruošę ir į kuriuos nemažai energijos ir kaštų esame įdėję.

Trūkumai ir Jų Prašalinimo Problema

Tačiau, iš antros pusės, būtų didelė klaida užsimerkti ir nematyti “šviesos” trūkumų. Jų yra nemažai. Nemažai joje esti paviršutinių, laikraštinų straipsnių. Jos grožinės literatūros skyrius labai silpnas. Beveik nesimato ir teorinių marksistinių straipsnių.

Yra, be abejonės, dar ir kitų trūkumų, kurių žurnalo redakcija pati nemato, o matote, jūs, draugai. Jūsų pareiga šiame suvažiavime tuos trūkumus iškelti ir mums parodyti.

Nugalėti tuos trūkumus, kuriuos pati redakcija pastebi, iki šiol ji nepajėgė. Norus tuos trūkumus pašalinti turime, bet neturime spėkų. Kaip mes nekalbėsime ir nefilosofuosime, bet faktas pasilieka faktą, jog Amerikos lietuvių darbininkiškos literatūros spėkos yra pusėtinai apribotos—per mažos dėl to didelio darbininkiško judėjimo. Mes turime du dienraščius ir dar dvisavaitinį laikraštį, kuriuos užpildyti prisieina tomis pačiomis spėkomis. Be to, Literatūros Draugijai knygas reikia paruošti. Dar kasmet išeina didžiulis kalendorius, kuris reikia užpildyti. Tiesia, mes turime užsienyje keletą gerų bendradarbių, bet ne tiek, kad jie galėtų nuo mūsų kelių literatūrinių pečių pasiimti didelę naštos dalį—jie mums padeda, bet ant mūsų pečių gula patys sunkieji darbai.

Patsai “Šviesos” redagavimas atliekamas beveik išimtinai pripuolamu, nuliekamu laiku. Neturime redaktoriaus, kurio visi gabumai būtų panaikoti tikrai, arba vyriausiai “Šviesos” paruošimui.

Dalykai su “Šviesa” stovėtų kitaip, jeigu Lietuvoje būtų kitokia santvarka, jeigu mes galėtume įsteigti ir palaikyti normališkus santykius su Lietuvos rašytojais ir literatais. Prie dabartinių santykių, mes beveik negauname tos mums labai reikalingos paramos iš anos pusės vandenyno.

“Auksinio Vidurio” Išlaikymas

Iš viso redakcija nepritaria nei siūlymui “Šviesą” padaryti grynai teoretiniu marksizmo-leninizmo žurnalu, nei vien tikrai apysakų ir šiaip lengvų pasiskaitymų rinkiniu—nepritartų net, jeigu mes turėtume rašytojų užpildymui žurnalo vien tik vienais, ar kitais raštais. “Šviesos” skaitytojų masė yra įvairi—visi Draugijos nariai

žurnalą gauna veltui, kaipo savo organizacijos organą. Todėl žurnalo ir turinys turi būti įvairus. Tuo būdu mes siūlome "Šviesos" turinio lygsvarą palikti maždaug tokia, kokia yra dabar, arba buvo iki šiolei, pasistengiant užkirsti tą spragą, kuri jaučiama dėl stokos marksizmo-leninizmo teoretinių straipsnių.

Mūsų supratimu, pasiūlymas patankinti žurnalo leidimą, butent, leisti syki į du mėnesius, yra geras ir mes jam pritariame. Bet tas, kaip jau abelnose diskusijose buvo parodyta, priklausys nuo to, ar susiras finansinės galimybės "šviesos" leidimą patankinti. Tai klausimas, kurį jūs turite svarstyti ir išrišti. Mes tik tiek galime pasakyti, kad dažniau "Šviesa" išeidama labiau patenkintų mūsų organizacijos ir viso darbininkiško judėjimo reikalus.*

Šia proga Redakcija nori tarti nuoširdžiausios padėkos žodį visiems "Šviesos" bendradarbiams, kurie mažiau ar daugiau savo raštais prisidėjo prie žurnalo turinio sudarymo. Mes prašome visus juos ir ateityje bendradarbiauti. Iki šiol visi jie rašė be jokio atlyginimo ir mes manome, kad už tai jiems privalo tarti padėkos žodį ir šis suvažiavimas visos Draugijos vardu.

*Draugijos suvažiavimas nutarė tuoju pradėti ir iki Naujų Metų vesti vą gavimui vieno tūkstančio naujų "Šviesai" prenumeratų. Jei tiek prenumeratų bus gauta, tai žurnalas 1939 metais išeis kartą į du mėnesius.

"Jie Atēmė Man Duoną"

(Vaizdelis iš Realaus Gyvenimo)

Viena iš pasaulio istorijos žymiausių dienų buvo 1920 metų kovo 27. Tą dieną Raudonoji Armija užėmė Novorosiską. Generolas Denikinas pabėgo užsienin...

Motiejus buvo gen. Denikino armijos karys—baltagvardietis. Jis visai nebegrižo į savo ūkė*, nes žinojo, kad ten jam vilties jau nebėra. Turėdamas pinigų, kuriuos buvo pasiėmęs išanksto, kada stojo į baltųjų

*) Motiejus buvo turtingas ūkininkas, savininkas 70 dešimtinių žemės. Pinigų jis turėjo susidėjęs nemažai. Jo žemę jam apdirbdavo bernai ir mergos. O jis tik gyveno ir džiaugėsi. Revoliucija jam buvo baisus daiktas. Jis savanoriai įstojo į Denikino armiją mušti bolševikus.

armiją, jis traukė Lenkijos rubežiaus link.

Pagyvenęs Lenkijoje keletą savaičių ir gavęs užsienio pasą iš lenkų valdžios, Motiejus išvažiavo Kanadon. Čionai pribuvęs, porą metų neblogai jautėsi, nes dar turėjo pinigų, kuriuos buvo atsivežęs su savim.

Deja, bėgant laikui, Motiejus atsidūrė krūmuose kartu su daugeliu kitų bedarbių. Bet čia jam gyvenimas buvo visai nepakenčiamas. Bandė jis iš jų pabėgti. Maldavo daugelio bosų, kad duotų jam kokį nors darbą. Negavo. Kreipėsi prie policijos, parodė baltagvardiečio dokumentus, manydamas, kad policija padės gauti darbą. Bet viskas veltui...

Po tų visų "ekskursijų," Motiejus vėl sugrižo į krūmus. Dabar jau nebesimatė pas jį nei dešimtadalio to vyriškumo, kurį jis rodė metai kiti atgal, kuomet jis buvo dar tik atvykęs į Kanadą. Veidas jo pasidarė išblyškęs, apaugęs kokiais tai bespalviais plaukais, akys įdubę ir nuolatos šlapios, visas purvinas ir apsileidęs. Keistu sutvėrimu jis atrodė kitiem bedarbiams, nes apart kitų nenatūrališkų elgėsių, Motiejus nuolatos kažką kalbėdavos pats su savim. Kitų bedarbių jis neužkentė.

Laikas slinko. Bedarbiai sukildavo, demonstruodavo, grumdavosi su policija, reikalavė darbo arba pašalpos. Motiejui tos kovos atrodė beverčių dalyku...

Pagaliau Motiejus atsidūrė miškų kempėje dirbti L. P. kompanijai. Dabar jis dar daugiau kalbasi pats su savim. Retkarčiais rodydamas pirštu į šalimais dirbančius darbininkus, jis sušunka: "Jie atēmė mano duoną!" Kuomet bosas praeidamas pro šalį užklausa: "Kaip einasi?" Motiejus rodo pirštu į darbininkus ir šaukia: "Jie atēmė mano duoną."

Vakare, parėjęs nuo darbo, susėdus virtuvėje prie stalo, Motiejus sušunka: "Jie atēmė mano duoną!" Šalia sėdintis darbininkas, paėmęs nuo stalo duonos, paduoda jam. Motiejus dar garsiau sušunka: "Jie atēmė mano duoną!"

Miškų Dar-kas.

A. Jakštas-Dambrauskas

Apibudinimas kūrybos to stambaus Lietuvos katalikų srovės poeto, publicisto ir kritiko

DR. A. PETRIKA

Šių metų vasario 19 d. Kaune mirė prelatas Aleksandras Dambrauskas, literatūroje žinomas Adomo Jakšto vardu. Gimė jis 1860 m. rugpjūčio 25 d. Kuronių k., Ukmergės apskr., Kauno krašte. Taigi išgyveno suvirš 77 m.

1880 m. Dambrauskas baigė Šiaulių gimnaziją ir įstojo į Petrapilio (dabartinio Leningrado) universiteto matematikos fakultetą. Tačiau išbuvo jame tik vienus metus ir sekama metais persikėlė į Kauno dvasinę seminariją, kurią baigė 1884 m. Norėdamas daugiau pasigilinti teologijos studijose, įstojo į Petrapilio dvasinę akademiją, kurią baigė 1888 m. Teologijos Magistro laipsniu.

Būdamas Panevėžio realinės mokyklos kapelionu, 1890 m. nusikalto caro valdžiai: per vieną caro šventę liepė mokiniams katalikams eiti į katalikų bažnyčią, o ne į cerkvę, kaip buvo valdžios įsakyta. Už tą nusikaltimą buvo išsiųstas penkeriems metams į Naugardo guberniją. Taigi, Dambrauskui teko nukentėti už *katalikybę*, o ne už lietuviystę, kaip kad tūli jo vienminčiai bando aiškinti. 1898 m. kun. Dambrauskas buvo paskirtas Kauno dvasinės seminarijos profesorium, o 1902 m.—Petrapilio dvasinės akademijos profesorium. Tačiau 1907 m. sugrįžo į Kauną ir, kartu su kitais katalikų veikėjais, įkūrė šv. Kazimiero Draugiją knygoms leisti. 1907 m. pradėjo leisti ir

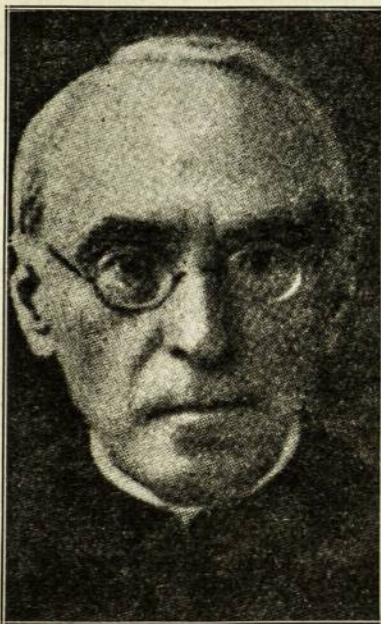
redaguoti žurnalą „Draugiją,” o 1911 m. „Ateitį.”

Pirmas Dambrausko-Jakšto eilėraštis, „Giesmė prasčiokėlio nemokančio rašyti,” tilpo 1884 m. „Aušros” 5 nr. Vėliau jisai bendradarbiavo „Apžvalgai” ir kitiems jo ideologijos leidiniams, kaip publicistas, poetas, kritikas ir mokslo populiarizatorius. Atskirus jo raštų leidinius galima suminėti sekamus: matematikos vadovėliai, „Dainų skrynelė” (dainiškų eilėraščių rinkinėlis,* „Nakties matymai,” „Rudens aidai,” „Lyrika,” „Mūsų naujoji literatūra,” „Mūsų naujoji poezija,” „Mūsų naujoji prozos literatūra,” „Meno kūrybos problemos,” „Užgesę žiburiai,” etc.

Kaip poetas, Adomas Jakštas buvo linkęs į filosofinės abstrakcijos bei refleksijas.

„Jo lyrikoj esama labai mažai jausminių egocentriinių eilėraščių, ir šiaip emocinis elementas jo kūryboj

yra visai nežymus. Jakštas šiuo atžvilgiu Maironio antitezė. Jakšto lyrikoj maža ne

A. Jakštas-Dambrauskas (1860-1938)

*A. Jakšto eilėraščių knygele, „Dainų skrynelė,” smarkiai kritikavo V. Kudirkos „Varpas” 1894 m. 9 nr. Varpiečiai, kaip pozityvistai, aukštino protą, mokslą ir blavų, praktišką gyvenimo reikalų svarstymą. Todėl jie ir nemėgo tokių skystai sentimentališkų ir idealistinių romantiškų eilėraščių, kur buvo vien skelbiama platoniška „tėvynės meilė,” garbinama buvę Lietuvos kunigaikščiai ir didžiuojamasi praeitim. Varpiečiai ragino lietuvius daugiau žiūrėti ateities ir mokyti iš kulturingesnių tautų.

tik jausmo, bet maža ir gamtos, oro, erdvės... Gamta... retai kada pati su savo nuotaika, su savo gyvybe atspindi sausuose Jakšto lyrikos posmuose... įsiskaite į tuos eilėraščius greit pastebim, kad Jakštui nepavyksta nei vaizdingai gamtą aprašyti, nei jos nuotaikos pagauti. Jis arba sauskai eiliuoja-posmuoja tai, ką mato, arba nukrypsta į kokias abstrakcijas... Tokiu būdu gamtinė Jakšto lyrika, kaip sauso intelekto padarinys, kūrybiniu atžvilgiu nėra įdomi.”*

Visuomeninis Jakšto Idealas

A. Jakštas buvo ankstyvojo poaušrio poetas. Jisai, kaip ir kiti jo laiko poetai, siejo dēl lietuvių kalbos nykimo, nutautimo. Jisai norētų, kad lietuvių kalba kalbētų ne tik tai liaudis, bet kad ji skambētų bažnyčiose, kad ji grįžtų į kleboniją, ponų rūmus, kad ja kalbētų nusigyvenusi bajorija. Jo dainos skelbia va koki visuomeninio veikimo idealą:

Šaukias į dangų jos tyliu dūsavimu:

Laisvės, lygybės, šviesos!

Dievą ir Lietuvą savo dainavimu

Vien tik tegarbina jos.

Arba ir vėl:

Ar pasaulis regimas yr Dievas?

Ne, bet jo kiekvieną atomą

Dievas mato, valdo ir palaiko

Galybe savo nematoma.

Tik vienas Dangaus Mechanikas

Tur formulą visuotiną,

Kurioj pilniausiai apimti

Visų daiktų keliai.

Jokio meno, jokios poezijos, jokio grožio! Tai eiliuotas katekizmas, kuris gal tiktu scholastiniui mažiems vaikams skiriamam vadovėliui.

A. Jakštui, kaip ir kitiems Lietuvos kunigams, lietuvių kalba tai buvo kelias į liaudį. Dēl to jie ir kovojo už tos kalbos išlaikymą, priešinosi rusifikacijai ir katalikų pravoslavimui, nors politiniai prieš

caro valdžią jie ir nekovojo. Jakštas buvo “Tėvynės Sargo” idėjų reiškėjas. Tasai Lietuvos kunigų organas 1896 m. 4 nr. rašė: “Mes maskolių carą ir valdžią ligi kaulų smagenų pripažįstame... trokšdami apginti savo tikėjimą ir užlaikyti tautą, stengkimės ją apšviesti; vienok niekados neaukaukime katalikystės dēl gero tėvynės.” Kitaip sakant, tikėjimą statė *aukščiau* Lietuvos reikalų.

Jakštas smerkė visokią kovą prieš caro valdžią, skelbė jai ištikimybę ir kitus ragino jai nuolankauti.*

Visuomeninėj savo lyrikoj Jakštas nekelia protesto prieš skriaudas ir priespaudą. Priešingai, jisai dar pajuokia tuos, kurie kovoja prieš socialę neteisybę:

Kad įvyktų idealai,

Kad įkurtų tvarką naują,—

Mėto bombas socialai...

Drįsta lieti brolių kraują...

Todėl vėliavas raudonas

Te sau kelia bolševikai.

Kristus vienas tėra ponas

Lietuvio ir kataliko.

Visų negerovių priežastim Jakštas matė vien žmonių nedorybes, o tos jakštiškos dorybės, tai: “doras gyvenimas, uolus savo pareigų atlikimas, štai kelias į laimę, kurios gali pasiekti ir juodas fabriko darbininkas.” Apie tai, kad darbininkas tankiai net norėdamas dirbti, o negali gauti darbo, apie mizerną atlyginimą už jo darbą, apie jo pilietinių teisių siaurinimą—Jakštas nekalba, tik jam liepia ištikimai savo ponui dirbti. Žinoma, čia tai fabrikančio filosofija, o ne darbininko, reikalaujančio žmoniško atlyginimo už savo darbą ir pilietinių teisių.

*Pats A. Jakštas savo žurnale “Draugijoje” 1910 m. 5 nr. rašė:

“Dabartinis valstybės rūmų savininkas yra rusų tauta, ir viršiausias tų rūmų užveizda—Rusijos caras. Visos 125 tautos, gyvenančios šalip rusų tame name, turi pildyti pastatytas to aukščiausio užveizdos kiekvienai tautai sąlygas ir mokėt jam kasmet už užimamą butą tam tikrą mokestį-donj... Griauti patiems tą butą arba kviesti kitus, kad ji griautų, būtų labai negudrus pasiūlymas... Taip pat nieko nepelnytume, jei... bandytume tartis tiesioginiai su rusų tauta, aplenkiant vyriausį jos pastatytąjį užveizdą.” (Cituoju iš R. Mizaros brošiūros “Lietuvos Laisvės Draugai ir Priešai”).

*“Naujoji lietuvių literatūra,” Putinas-Mykolaitis (1 t.).

A. Jakštas, kaip literatūros kritikas, buvo stipriai atsirėmęs į konservatyviškai nusiteikusios visuomenės bazę. Jisai giliai nemėgo naujųjų poezijos krypčių ir naujosios eiliavimo technikos, vadindamas visą naujovinę poeziją „naujoviškomis klounų štukomis.“ Jisai smerkė ir parodijavo jaunesnius rašytojus, kurie kėlė jausmą aukščiau, negu protą. Koks žiaurus, karštais net išūlus, jisai buvo kritikas ir savo metafizinių pradų gynėjas, galima matyti, kad ir iš šio epiteto, paleisto jausminės poezijos adresu:

Jausmas gauruotas medžioti išgūrinio,
šovė jis snargliu į skriejančias smagenis...

A. Jakštas buvo griežtas „amžinojo logo“ (dievystės) ir konservatizmo bei išgailėjusių literatūrinių tradicijų gynėjas, nukreipęs visą savo plunksnos aštrumą prieš viską, kas tiksliai nesutiko su jo metafizine pasaulėžiūra.

„Objektyvistinės, dogmatinės, normatyvinės poetikos šalininkas, įtikėjęs klasinių kūrybos formų ne tik amžinumu, bet ir vieninteliu normatyviniu kriterijumi, jis nuo pat pradžių griežtai smerkė visoki modernizmą, geriau sakant, viską, kas tik kėsinosi išsiveržti iš rutinos, kas bent kiek kvepėjo naujumu ir originalumu... Jakštas neima galvon tai, kad literatūrai yra būtinas evoliucijos kelias, kad jai būtinai reikalinga susiderinti su kintančiu gyvenimu, su epochos dvasia, ir kad tik tie kūriniai yra reikšmingi ir dideli, kurie savy sukaupia to ar kito istorinio momento charakterį bei pilnybę... Neigiamame moderninių kūrinių vertinime ir pasireiškia didžiausia Jakšto kritikos spraga ir to metodo klaidingumas, būtent, kad literatūros faktus jis per daug abstrahuoja, objektyvuoja, visiškai neatsižvelgdamas į istorines literatūros raidos priežastis ir į mūsų literatūrinio gyvenimo aplinkybes... A. Jakštas ir skaitytojus ir rašytojus auklėjo siaurame konservatizme, kuris trukdė taip reikalingą mūsų literatūrai pažangą... pačios Jakšto padarytos klaidos yra tokios

akivaizdžios, kad noroms nenoroms verčia ieškoti kitokių kūrybos ir kritikos kelių.”*

Net genialūji mūsų tapytojų M. K. Čiurlionį Jakštas be pasigailėjimo smerkė. Dar prieš didįjį karą jis rašė: „P-nui Čiurlioniui, matyt, rūpėjo vien paveikslų daugumas, jų keistumas, nepaprastumas, simboliškumas, kažkokio viršmeno ieškojimas, o ne grožio kūrimas. Tikro, gyvo, neiškraipyto, protui suprantamo ir akims malonaus grožio p. Č-nis, matyt, tiesiog nemėgsta... Č-nis ne vaizduoja gamtą, bet tik ją, kaip įmanydamas kraipo, darko, ir tol nesitenkina, kol visą jai Dievo duotąjį grožį galutinai užtrina, panaikina, pašalina...”**

Laimė, kad turime rimtesnių kritikų, kurie mato Čiurlionies kūryboje ir gamtos grožį, ir meną, ir tipų lietuviškumą, ir harmoniją, ir tvarką, ir vieningumą, ir idėją. Jakštas gi pas Čiurlionį mato tik chaosą ir gamtos darymą...

Mirus rašytojui kun. J. Tumui-Vaižgantui, A. Jakštas rašė, kad Tumas „Lietuvos kunigijai nėra joks pavyzdys, nes jo teologiškoji ir kanoniškoji tolerancija ne vienam atvejy buvo pertoli nuėjus.”***

*„Naujoji Lietuvių Literatūra,” V. Putinas-Mykolaitis.
***Meno Kūrybos Problemos.”

***Kun. Tumas Jakštui buvo per daug liberališkas, per daug tolerantiškas svetimom idėjom, ne iki valios ortodoksiškas. Dar daugiau: kun. Tumas buvęs „menkas ir kaipo kritikas, ir kaipo profesorius, ir kaipo moralistas.” Tumas nemokėjęs nei „jaunavedžių prirengti prie moterystės,” nei išpažinčių klausyti, nes „savo penitentams inteligentams jis neretai uždėdavęs naujovišką atgailą: ‘papuošti altorių gėlėmis.’ Tumas net savo bažnytinių pareigų neatlikdavęs, kaip reikiant, nes maldas ne skaitydavęs, bet ‘barabandydavęs tokiu greitumu, kad net ir garsusis kyniškas maldų malūnėlis nebūtų galėjęs su Vaižgantu lenktyniuoti.”

Bet blogiausia Vaižgantas pasielgęs, kai 1922 m. „jis rado reikalo demonstratyviai įsirašyti į šiauliškės antikrikščioniškos ‘Kultūros’ bendradarbius.” Tekę net pačiam vyskūpiui į šį reikalą įsikišti. Tokios ‘herzijos’ Jakštas Vaižgantui jau negali atleisti. Bolševikams užėmus Vilnių, dailininkas Jomantas kartą užklaupęs Vaižgantą: ‘Na, kunige, kaip patinka bolševikai?’ Ir ką jūs manote, vietoj besąlyginiai bolševikus pasmerkęs, Vaižgantas atsakęs: ‘A, žinai, panie, visai geri vyrai—su jais galima dirbti.’ Jakštui, žinoma, tokia tolerancija visai nesuprantama.

Ir dar koks ‘nedorėlis’ buvęs tas kun. Tumas, kone jaunimo tvirkintojas, nes V. D. Universitete, kaip docentas, jis kartą skaitęs ‘pikantiškų’ Antano Strazdelio (kun. Strazdo) eilėraščius, ‘kurių šlykštumas pakartoti juos neleidžia.’ Jakštui Strazdelis irgi ‘nebuvo kunigo idealas.’ (Citatos iš A. Jakšto straipsnio, tilpusio ‘Židiny,’ 1934 m. 7 nr.)

"Amžinojo Logo" Ikvėpimas ir Tikrovė

A. Jakštas sakydavo, kad jo kūryba remiasi "amžinojo logo" ikvėpimu, jo "absoliučiais kriterijais." Vienok nutraukus tą mistiškąjį uždangalą matosi visai kas kita: visa jo kūryba ir kritika paremta ne kokiais ten "dieviškais įsakymais," bet visai žemiškais *ekonominiais samprotavimais*, jo politiniai-ekonominės klasės reikalais. Teisingai K. Korsakas-Radžvilas sako:

"A. Jakštas savo ideologinius pagrindus semia ne iš "anapus," ne iš "amžinojo logo," bet kaip tik iš realaus gyvenimo ir savo sprendimuose atsiremia į tam tikrą to gyvenimo tašką," kad jis yra "ideologinis atstovas tos mūsų katalikijos dalies, kuri yra ortodoksališkiausia. Jo raštuose ir jo kritikose katalikybė pasireiškia visu tikruoju savo pavidalu... ir tokiu ortodoksu kataliku visą savo amželį išbūti Jakštas įstengė tik todėl, kad jis—tuo pačiu—buvo ir stambiausios mūsų ūkininkijos, stambiojo mūsų kaimo ideologas. Tik ši visuomenės klasė (visumoj) priima katalikiškąją ideologiją gryniausiu pavidalu, nes tas ūkininkas, tas kaimo šulas pas mus visa savo padėtim yra ortodoksališkas katalikas, konservatorius... Jis visą savo amžių kovojo prieš kiekvieną pastangą per literatūrą, meną ar kurią kitą raštijos sritį įnešti ton konservatyviškojo jo klasės ideologijon tų ar kitų naujų idėjų, tų ar kitų naujų pradų, dažniausiai kaip tik griaujančių tos ideologijos ortodoksinį tvirtumą... A. Jakšto ištikimumas savo idėjom, jo "aiškumas," jo ortodoksališkumas kaip tik yra tokios rūšies nuopelnai, kurie lietuvių literatūros istorijoje, be jokio abejojimo, bus įrašyti *reakcionizmo, klerikališko tendencingumo ir istorinės pažangos ignoravimo vardu*."*

A. Jakštas per daugelį metų buvo pripažintas kunigų akcijos vadas, jų ideologas. Klerikalai skaitė jį kone genijum. Vienok, liberališkesni lietuvių visuomenės vadai ir rašytojai matė jį tiktai, kaip vidutinių gabumų žmogų, net labai siaurą ir paviršutinišką savo sprendimuose bei kūryboj. Pav., profesoriaus M. Biržiškos nuomonė

apie Jakštą, galima sakyti, gana prasta.*

A. Jakštas buvo viduramžio gadynės protautojas savo jaunystėje, tokiu jis pasiliko ir iki savo amžiaus galo. Paskutiniaus gyvenimo metais jis atgaivino savo prieškarinę "Draugiją," nes visi kiti katalikiškosios spaudos organai jam atrodė "paklydę," kone atskalūnai. Šioj naujai atgimusiøj "Draugijoj" Jakštas jautėsi tikrai savam suole, nes be jokių susivaržymų galėjo į visas puses švaistytis savo jakštiškais epitetais. Jo "Draugija" priskaitė Nobelio premijos laureato G. B. Shaw'o kūrinių "Juoda mergaitė ieško dievo" prie pornografijos! Girdi, "tokio turinio knygą galėjo parašyti tik silpnaproty cinikas." Mes vienok galime pasakyti, kad Shaw'as yra pasaulinio masto rašytojas, o Jakštas žinomas vien tik lietuviams. Kurių jūdvių yra protas silpnasnis—tesprendžia patys skaitytojai. Mes stovime Shaw'o pusėje! Prie "geltonosios literatūros" jo "Draugija" priskyrė ir nesenai pasirodžiusi literatūros almanachą "Prošvaistę" (1 tom.), kuriame rašo būrys geresniųjų Lietuvos literatų. Tas pats Jakštas prieš kelioliką metų pornografais ir silpnapročiais cinikais vadino H. Ibseną, Knut Hamsuną, Pšibiševskį, Žulavskį ir kitus moderniškiosios krypties rašytojus. Visai teisingai "Kul-

*M. Biržiška rašė:

"Poetas-publicistas, jis savo parapipinėjimais kritikomis kenkė mūsų literatūrai, kritikos sritį paversdamas kovos lauką, kurį jis pigiai laimėdavo prieš netikusius jo pasaulėžiūrai mūsų rašytojėlius, kartais gana sąmoningai juos pašiepdamas. Jis kenkė ne dėl savo pasaulėžiūros, kuri jo raštuose vaizdžiai reiškėsi, bet dėl nesugebėjimo ir net nenoro rimtai sutikti visa, kas nesutiko su jo pasaulėžiūra: savo girk, svetimą peik! Kas nauja, originalu, nepakviptę šablonu—jo buvo kertama be jokio pasigailėjimo, gausiai pabarsčius ironijos druskele. Čiurlionį ar kitą kurį, mėginantį savais keliais eiti mūsų kūrėją, jis nedaug giliau teįvertino, negu Vilniaus lenkų "Pliotkos" juokautojai. Bene dar labiau jis pakenkė visuomenei, pakišdamas jos akims jam nenusikaltusius "veikalus," kurių daugelis su literatūra tiek teturėjo bendra, kad litaromis buvo išreikšti. Jis nekėlė, nelavino, negilino mūsų visuomenės pažiuos į poeziją ir šiaip literatūrą, neturėjo nė geros įtakos poetams.

"Ypač skaudžiai puola į akis, sekant Jakšto veikimą rašto srityje, trūkumus bet-kurios istorijos nuovokos. Tai tikras naujakuris, nei žinot, nei girdėt nenoris apie aplėistą tėviškę—šalies praeitį. Ko ko, bet istorijos straipsnių (kultūros, literatūros ir kit. istorijos) jo vedamoje "Draugijoje" kuomažiausia rasime, be to, tik aiškiai iš šalies įsispraudusių, paduodamų ne redakcijos planu visuomenei auklėti." ("Baras," 1925 m. 1 nr.)

*"Straipsniai apie literatūrą."

tūros" apžvalgininkas apibudina atgimusiają "Draugiją" sakydamas:

"'Draugija' pasirodė kovoti ne tik prieš pažangiąją Lietuvos visuomenę, bet, kaip teko patirti, ir prieš nuklydusiąją katalikų spaudą — prieš 'Židinį', 'Naująją Romuvą', 'XX Amžių'. Palyginta su šiais moderniškais mūsų katalikiškosios spaudos organais—'Draugija' pasirodo ne tik skurdi, bet ir juodut juoda. Be abejonės, tai reakcingiausias, ortodoksališkiausias katalikiškas leidinys lietuvių kalba."*

Mes niekad nekėlėme A. Jakšto, taip sakant, į Olimpą, kaip kad daro tūli jo vienminčiai. Mes sakėme, kad Jakštas yra viduramžių dogmatikas; kad jo kūryba pernelyg šališka, tendencinė, reakciška; kad jis yra labai siauras kritikas — kas sava girk, kas svetima peik, anot M. Biržiškos.

*"Kultūra," 1938 m. 1 nr.

Šių metų "Kultūros" 2 nr. Jakštas charakterizuoja mas sekamai:

"Jakštas buvo plačiašakis mūsų tautos veikėjas—visuomenininkas, teologas, filosofas, publicistas, kalbininkas, matematikas, poetas, satirikas, kritikas, redaktorius. Visose srityse jis paliko savo darbų, pažymėtų vienodu, savaimingu, jįkštišku atspalviu. Tačiau kažin ar galima sakyti, kad šis jo universalumas būtų kilęs iš jo plataus intelekto. Greičiau tai buvo jo katalikiško dogmatizmo pasėka—jis visur norėjo įrodyti katalikybės principų teisingumą, jis viską norėjo suvesti į katalikišką pasaulėžiūrą ir net pasaulėjautą. Tai buvo kažkas panašu į pastangas duoti naujovišką 'Suma theologica.' Žinoma, XX amž. tat buvo neįmanoma. Neįmanoma ne tik dėl to, kad A. Jakštas moderniojo gyvenimo ideologija ir moderniojo mokslo faktus norėjo būtinai palenkti atgyvenusiems, tiesiog viduramžiškiems principams, bet ir todėl, kad toks universalumas šiuo metu vienam žmogui neįmanomas nenukrypstant diletantišku man. Todėl nors Jakšto veikla buvo labai plačiašakė, bet jis vis dėlto nesukūrė nieko monumentalaus, vietiso.

"Net ir toj srity, kur A. Jakštas kaip tik daugiausia pasireiškė, būtent literatūrinėj kritiko, jis nepalikio jokio sintetinio savo literatūrinių ir estetinių pažiūrų veikalo. Jo kritikos raštai beveik niekada neprašoka paviršutiniškų recenzijų pobūdžio. Jo, kaip didžiausio mūsų literatūros kritiko, reputacija yra gerokai perdėta ir atsitiktinė, atsiradusi daugiausia dėl to, kad Jakštas turėjo laimės ir galimumo surinkti visus, alei vieno, net ir smulkiausias savo kritikos raštus į knygas ir juos išleisti. Tokiu būdu susidarė didžiuliai jo kritikos tomai, kurių objektyvi vertė toli gražu neprilygsta jų storumo. Šalia A. Jakšto mūsuose iš senesniųjų literatūros darbininkų atsirastų ne vienas (pav., L. Giradzikauskas, V. Bičiūnas), kuris, surinkęs visas savo recenzijas į atskiras knygas, galėtų pretenduoti į ne mažesnius kritikus, o gal dar ir į didesnius... Be abejonės, iš dalies A. Jakšto veiklos plačiašakumą nulėmė ir gyvenimo aplinkybės — jam teko dirbti tais laikais, kai lietuviškoj kultūrinėj dirvoj trūko darbininkų, kai vienu metu teko būti ir šiuo, ir tuo, nes spyrė būtinieji reikalai. Tačiau šiandien vargu ar tai begali būti teiktinu pavyzdžiu."

Tiksliai todėl davėme progos išsireikšti keliatui pirmieji Lietuvos literatūrai, kad kas nors nepasiskubintų mums pristinti vienšūmą.

LITERATūra

- "Naujoji lietuvių literatūra," V. Mykolaitis-Putinas
"Baras," 1925 m. 1, 2 ir 5 nr.
"Straipsniai apie literatūrą," K. Korsakas-Radžvilas
"Kultūra," 1938 m. 1 ir 2 nr.
"Lietuvos laisvės draugai ir priešai," R. Mizara
"Varpas," 1894 m. 9 nr.
"Meno kūrybos problemos," Ad. Jakštas
"Židiny," 1934 m. 7 nr.
"Dienovidis," 1938 m. 3 nr.

Motinai

—Sūnau, kur tu? Negrįžti, dobilėli...
Senose akyse nedžiūstanti rasa,
Praplaukė metų daug, ir Nemuno klajūnai sieliai—
Parymo sena motina vienplaukė, basa.

Išsivedė jį jauną ginkluoti palydovai,
Nutrūko žingsniai jų bežvaigždėje nakty.
Tylėjo motina, žilų plaukų nerovė,—
Bet vieniša, jos butis karti, lig šiol karti.

Gražus pavasaris gėlėmis, bičių spiečiais
Ir užsimąsciusiais gandrais, kurie po balas
braido.

Bet liūdina ant širdies, kai laukuosna valstiečio
Atklysta kalinio retėžių aidas...

Ateis, praeis gal dar ne viena žiema.
O tu būk tvirta, moč, ir neprarask vilčių.
Prašvis pavasarių pavasaris, sūnus sugrįš į tavo
kiemą
Ir jauną nuotaką parneš jis—laisvę ant pečių!

J. Karčius.

Alkanų Daina

Oi sirpkit, oi nokit,
Rugeliai geltoni!
Aš jūsų artojas
Išalkęs Steponas!
Aš duoną suėsiu
Didumo, kaip kalnas;
Aš blyną tepėsiu
Didumo, kaip stalas!
Viską pats suėsiu,
Viską sumaumosiu!
Nors motiną, sūnus
Prašytų—neduosiu!

Iš Nekrasovo
Jonas Kaškaitis.

Didžiųjų Laimėjimų Šalis

Ko taip troško ir laukė pasaulio parazitija, neišsipildė.

— Žemė laisvės ir socializmo dviem penkių metų planais sukūrė techninius ir kultūrinius pirmiau nesapnuotus stebuklus

A. RAMUTIS

1933-37 metai—antroji socialistinės statybos penkmetinė* Sovietų Sąjungoje. Šiandien, kada šis penkmetis praslinko, kiekvienas, kam rūpi socializmo klausimai, kam brangi Sovietų Sąjunga, kaip švyturys viso pasaulio darbo žmonėms, paklaus, kas gi pasiekta per šį penkmetį, ar įvykdytas užsibrėžtas antrajam penkmečiui didžiulis socialistinės statybos planas. Taip, Sovietų Sąjungos darbo žmonės įvykdė antrąją penkmetinę viso pasaulio darbo žmonių džiaugsmui ir socializmo priešų pykčiui. Antroji penkmetinė šiaudien jau nebe planas, o įvykęs faktas.

Svarbiausias antrosios penkmetinės politinis uždavinys buvo galutinai panaikinti išnaudojamą žmogaus žmogumi Sovietų Sąjungoje, likviduoti

pramonės. Tik 0.05% pramonės vertės buvo pavienių valstiečių ir amatininkų privatinė nuosavybė, kurie samdomojo darbo visai nenaudoja. Tais pat 1936 metais socialistinė nuosavybė žemės ūkyje sudarė 96.3% viso žemės ūkio. 3.1% žemės ūkio vertės buvo privatinė kolchozninkų nuosavybė, kuri neišnaudojo svetimo darbo ir buvo tik pagelbinis elementas prie socialistinės kolchozinės nuosavybės. Likusieji 0.6% tenka paviniams valstiečiams ir amatininkams, dar neįėjusiems į kolchozus.

Darbininkai, Valstiečiai ir Intelligentai

Klasinis Sovietų Sąjungos gyventojų sąstatas visai kitoks, negu buvo caro Rusijoje 1913 metais. Prieš didįjį imperialistinį karą caro Rusijoje 16.7% visų gyventojų sudarė darbininkai ir tarnautojai; valstiečiai (be buožių), nekoperuoti darbo žmonės ir amatininkai sudarė 65.1% visų gyventojų; buržuazija (dvarininkai, miesto buržuazija, pirkliai, buožės) sudarė 15.9% ir kiti gyventojai (moksleiviai, pensionieriai, armija ir kt.)—2.3%. Dabar gi Sovietų Sąjungoje pramonėje nebėra kapitalistų, fabrikantų, žemės ūkyje nebėra dvarininkų ir buožių, prekyboje nebėra pirklių ir spekuliantų. 1936 m. Sovietų Sąjungos gyventojai taip skirstėsi: darbininkai ir tarnautojai sudarė 34.7% visų gyventojų, kolchozninkai, koperuoti amatininkai—55.5%, valstiečiai, gyvenantieji pavieniuose ūkiuose, nekoperuoti amatininkai—5.6% ir kiti gyventojai (moksleiviai, pensionieriai, armija ir kt.)—4.2%. Ką rodo šie skaičiai? Jie rodo, kad Sovietų Sąjungos visuomenė yra socialistinė visuomenė, kurioje visi dirba, kur nebėra išnaudotojų. Visa tai abiejų penkmetinių įvykdymo rezultatas.

Tas pats vaizdas ir liaudies ūkio pajamose. Jei priešakinėse kapitalistinėse šalyse 1929 m. darbo žmonių dalis liaudies ūkio pajamose sudarė arti pusės ir mažesnę, kaip pusę, dalį,—gi paskutiniaisiais laikais buržuazijos dalis dar labiau padidėjo.

Stakanovietės darbininkės sanatorijos poilsio kambary

išnaudotojų klasių liekanas, pastatyti socialistinę visuomenę. Svarbiausias ūkiškas uždavinys buvo užbaigti viso liaudies ūkio techniską pertvarkymą, padidinti darbo žmonių suvartojimą 2-3 kartus.

Sovietų Sąjungos visuomenė—socialistinė visuomenė. Sovietų Sąjungoje nebėra kapitalistinės privatinės nuosavybės, paremtos svetimo žmogaus darbo išnaudojimu. Viešpataujanti nuosavybės forma—socialistinė. Jau 1936 m. socialistinė nuosavybė pramonėje sudarė 99.95% visos

*Antrasis Penkių Metų Planas.

dėjo,—tai Sovietų Sąjungoj 1927-28 metais darbo žmonės ir jų socialistinės įmonės turėjo 91.9% visų liaudies pajamų (8.1% liaudies pajamų teko buožėms ir miesto kapitalistams), o dabar visos liaudies ūkio pajamos yra vien tik SSRS darbo žmonių rankose. Tas irgi rodo, kad Sovietų Sąjungos darbo žmonės įvykdė pagrindi-

jų penkmetinių metų. Jeigu paimti mašinų statybos fabrikus, tai prieškariniai mašinų statybos fabrikai (neimant domėn to, kad jų mašinų faktinai jau senai susivartojo) duoda produkcijos 1926-27 metų kainomis už kokius 750 milijonų rublių, o Sovietų valdžios pastatyti mašinų statybos fabrikai 1937 m. davė produkcijos už 30 milijardų rublių!*

Pramonė, žemės ūkis ir Transportacija

Stambiosios pramonės produkcijoj antrosios penkmetinės planas buvo išpildytas jau 1937 m. balandžio 1 d. Visos pramonės produkcijoj antrosios penkmetinės planas perviršytas 1937 m. apie 4%, o sunkiojoje pramonėje perviršytas planas 10%, maisto pramonėje—8%. Kaikuriuose lengvosios pramonės ir miško pramonės šakose, o taip pat spalvotosios metalurgijos planas kiek nedapildytas. Šioms pramonės šakoms “vadovavo” žalojai, kurie tik nesenai buvo susekti. Jie pasistengė ten pridaryti nemaža žalos, kad sutrukdyti plano įvykdymą.

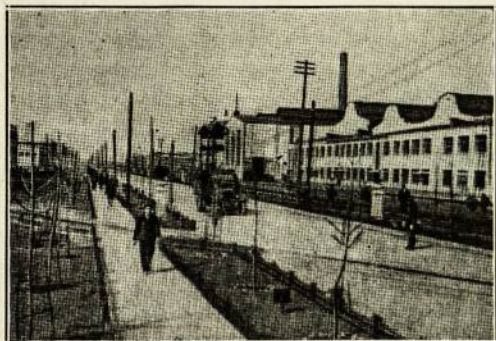
Antrosios penkmetinės įvykdymas išvedė Sovietų Sąjungą pagal pramonės produkcijos dydį pirmą vietą Europoj ir antrą vietą pasaulyje (pirmą vietą J. A. V.). Jau 1936 metais SSRS pramonės produkcija pasiekė 430% to lygio, koks buvo 1929 metais. Tuo tarpu viso kapitalistinio pasaulio pramonės produkcija 1936 m. pasiekė tik 95.4% to lygio, koks buvo 1929 m. Kaip žinome, 1937 m. kapitalistinių šalių gamyba vėl ėmė smukti.

nį politinį antrosios penkmetinės uždavinį: likviduoti kapitalistinių klasių liekanas, pastatyti socialistinę visuomenę.

Kaip gi reikalai su antrosios penkmetinės pagrindiniu ūkišku uždaviniu—užbaigti liaudies ūkio techniką pertvarkyti, tai yra Sovietų Sąjungą padaryti techniškai ekonominiu atžvilgiu nepriklausomą nuo kapitalistinių šalių, paversti ją techniškai ekonominiu atžvilgiu priešakine, moderniška valstybe?

Kad iš atsilikusios šalies, kokia buvo carų Rusija, likti priešakine, moderniška šalimi, reikėjo padėti daug pastangų. Tam reikalui buvo praversta SSRS industrializacija ir žemės ūkio kolektyvizacija. Tas darbas pagrįdė buvo atliktas per pirmąją ir antrąją penkmetines.

Techniskam liaudies ūkio pertvarkymui Sovietų valdžia išleido didžiules sumas: pirmosios penkmetinės metais kapitalinei statybai buvo išleista 52.1 milijardo rublių, o per antrosios penkmetinės 4 metus—117.1 milijardo rublių (visur 1926-27 metų nesikeičiančiomis kainomis). Buvo pastatyta tūkstančiai fabrikų, šachtų, elektros stočių ir kt. įmonių, įrengtų pagal paskutinius technikos atsiekimus. Sukurta nauja metalurgijos bazė Rytuose—Magnitogorske ir Kuznecke. 1937 m. Sovietų Sąjungos pramonė pagamino produkcijos už 103 milijardus rublių, tai yra 10 kartų daugiau, kaip prieškarinė carų Rusijos pramonė. Keturių penktadalių pramonės produkcijos duoda Sovietų valdžios pastatyti fabrikai, kurių daugumas buvo pastatyti abie-

Kramatorsko mieste, Donbaso srityje, didžiulis mašinų dirbimo fabrikas

Sovietų Gruzijoje vaisių suėmimas

Smarkiai išaugo ir kiekvieno darbininko darbo našumas. Pirmosios penkmetinės metu darbo

*Jeigu paimti atskiras gamybos šakas, tai Sovietų valdžios pastatyti fabrikai 1936 metais davė: elektros stotys—90.8% visos to šakoj produkcijos, chemijos pramonėje—95.2%, juodojoje metalurgijoje—96.6%, varstotų statyboje—93.7%, žemės ūkio mašinų statyboje—95.3%, automobilių pramonėje—100% ir tt.

našumas vienam darbininkui išaugo 41%, o antrosios penkmetinės metu—dar 78% (II penkmetinės planas numatė padidėjimą 63%). Jei paimti 1913 metus ir 1936 metus, tai 1936 m. vienas Sovietų darbininkas stambiojoje pramonėje padirbdavo 4 kartus daugiau produkcijos, kaip 1913 metais carų Rusijos darbininkas. Tas pasiekta geresnių mašinų vartojimu, didesne darbo kultūra, o taip pat tuo, kad Sovietų darbininkas supranta dirbęs savo ir savo draugų naudai, o ne kapitalistų pelnui.

1937 metais Sovietų Sąjunga surinko apie 7 milijardus pūdų javų, perviršydama antrosios penkmetinės planą 8.8%. Medvilnės surinkime antrosios penkmetinės planas perviršytas 25.3%. Neišpildytas planas cukrinių runkelių, linų pluošto, saulėgrosių surinkime.

Gyvulinkystės planas taip pat kiek nedapildytas, nors gyvulių skaičius po žemės ūkio pertvarkymo socialistiniais pagrindais ir smarkiai išaugo.*

Sovietų valdžios laikais smarkiai išaugo ir geležinkelių transportas. Jei 1913 metais carų Rusijoje buvo 58.5 tūkstančių kilometrų geležinkelių, tai 1936 m. jų buvo 85 tūkstančiai kilometrų. 1913 m. kasdien prikraudavo 27.4 tūkstančius vagonų, o 1936 m.—86.2 tūkstančius (II penkmetinės planas numatė prikrauti paskutiniaisiais penkmetinės metais—1937 m.—79 tūkstančius vagonų). Upėmis ir jūromis pervežimai prekių ir keleivių taip pat išaugo 3-4 kartus nuo 1928 metų iki 1936 metų. Sovietų Sąjunga su-

*Taip, stambiųjų raguočių kolchozų fermose 1932 m. buvo 5.4 mil. galvų, o 1937 m.—12 mil. galvų; kiaulių atitinkamai 2.1 mil. ir 5.3 mil., avių ir ožkų—1.6 mil. ir 18.7 mil. Valstybiniuose ūkiuose raguočių skaičius išaugo nuo 180 tūkstančių 1928 metais, iki 5 milijonų 1936 metais, kiaulių atitinkamai nuo 59 tūkstančių iki 4.9 mil., avių ir ožkų—nuo 747 tūkstančių iki 10.7 milijonų. Čia neskaitomi dar milijonai raguočių, kurie yra asmeninė kolchozninkų ar pavienių valstiečių nuosavybė.

Kharkovo nauji gyvenimui namai

Maskvos mokykloje zoologijos klasėje

kūrė automobilių pramonę, kurios nebuvo carų Rusijoje ir dabar jau pagamina apie 200 tūkstančių mašinų per metus.

Naujas Socialistinės Kultūros Žydėjimas

Antroji penkmetinė numatė pakelti 2-3 kartus materialiniai-kultūrinį darbo žmonių gyvenimo lygį. Ir šioje srityje pasiekti žymūs rezultatai.

Nors antrosios penkmetinės planas numatė, kad per visą penkmetinę darbininkų algos pakils 22.5%, ištikrųjų gi jos padidėjo vidutiniai 2.1 karto. Metinė darbininko alga 1937 m. vidutiniai siekė 3041 rublį. Be algos Sovietų darbininkas dar naudojasi nemokamai įvairių rūšių socialiniu draudimu.*

Be sumų, kurias išleidžia žmonių aptarnavimui socialinio draudimo organizacijos, daug lėšų kultūriniam aptarnavimui skiria pati valstybė ir darbininkų profsąjungos. Vien tik 1936 m. valstybė ir profsąjungos kultūriniam darbininkų ir tarnautojų aptarnavimui išleido 15.5 milijardo rublių, kas sudaro vidutiniai 601 rublį į metus vienam dirbančiam darbininkui (arba apie ketvirtadalį metinės darbininko algos). Iš beveik 26 milijonų darbininkų ir tarnautojų 1936 m. gydėsi sanatorijose socialinio draudimo ir profsąjungų lėšomis 413 tūkstančių darbininkų, poilsio namuose (po dvi savaites) praleido 1,550

*Pirmosios penkmetinės metu socialiniam draudimui buvo išleista 10.083 milijonai rublių, o per 4 metus antrosios penkmetinės—26.462 milijonai rublių. Pastaroji suma taip skirstosi: pašalpoms ir pensijoms 9.6 milijardai rublių, poilsio namams, sanatorijoms, kurortams—1.3 milijardo rublių, medicinos pagalbai—6.1 milijardo rublių, apdraustųjų vaikų aptarnavimui—1.8 milijardo rublių, darbininkų namų statybai—3 milijardai rublių.

tūkstančių ir vienos dienos poilsio namuose pabuvojo 1,188 tūkstančių darbininkų ir tarnautojų. Be to, šimtus tūkstančių darbininkų ir tarnautojų siunčia tiesioginiai savo lėšomis fabrikai ir įstaigos.

Visas šis neapmokamas aptarnavimas Sovietų darbininko šeimai sutaupo daug lėšų ir dėl to ji gali geriau rengtis, geriau valgyti ir tt. Ir iš tikrųjų, darbininkų ir tarnautojų vartojimas smarkiai pakilo. Tą parodo ir prekių apyvartos didėjimas. Valstybinė, kooperatyvinė ir kolchozninkų-valstiečių prekyba 1932 m. pardavė prekių už 47.8 miliardo rublių, o 1937 m.—už 143 milijardus rublių (padidėjo 3 kartus).*

Tai rodo, kad žemės ūkio pertvarkymas socialistiniais pagrindais smarkiai pagerino kolchozninkų-valstiečių gerbuvį. Tai rodo, kad antrosios penkmetinės uždavinys—padidinti 2-3 kartus darbo žmonių suvartojimą—išpildytas.

Tokiu būdu pagrindiniai antrosios penkmetinės uždaviniai įvykdyti. Sovietų šalis kaip niekada liko turtinga, pasiturinti, galinga. Savo užkariavimų, pasiektų sunkioje kovoje, Sovietų liaudis nemano niekam atiduoti. Ji pasiryžus tuos užkariavimus ginti visomis jėgomis. Sovietuose dabar yra populiarus posakis: "Pas mus yra kas ginti, yra kam ginti ir yra kuo ginti." Ir tikrai. Milionai Sovietų patriotų būsimam karui nebus su plikomis rankomis. Abiejų penkmetinių metų Sovietų liaudis pasirūpino sukurti ir galingą gynybos pramonę. Ji aprūpins socializmo užkariavimų gynėjus pirmąsias technikos ginklais ir vargas tiems fašistiniams interventams, kurie išdrįs peržengti socialistinės tėvynės rubežius. Sovietų liaudis kirs jiems tokių smūgių, nuo kurio fašistiniai agresoriai ne tik liks be savo grobikiškų nagų, bet ir be galvos.

1938. IV. 3.

*Jei paimti 1933 m. ir 1937 metus, tai paskutiniiais antrosios penkmetinės metais parduota daugiau negu pirmaisiais antrosios penkmetinės metais: sviesto—3.6 karto daugiau, sūrio—2.2 karto, kiaušinių—6.1 karto, cukraus—3.4 karto, augalinio aliejaus—1.3 karto, medvilnės audinių—1.6 karto, vilninių audinių—3 kartus, lininių audinių—14.2 karto, šilkinų audinių—3.4 karto, trikotažo—2.6 karto, odinių batų—2.4 karto ir tt. Šitaip išaugo suvartojimas miesto darbo žmonėse. Dar smarkiau išaugo suvartojimas kaime. 1936 m. palyginus su 1928 m. kaime parduota cukraus 6.3 karto daugiau, cukrainių—17.7 karto daugiau, manufaktūros ir rūbų—5.2 karto, batų—9.7 karto, muilo, parfumerijos ir kitų sanitarijos ir higienos prekių—8.3 karto, knygų, sporto įrankių, muzikos, radio, foto ir kt. kultūrinių prekių—23.7 karto daugiau, indų—4 kartus daugiau.

Prieš Audrą

Prieš audrą kai žvelgi apniūkusį dangų,
tau pojučiai eina į širdį nejaukūs;
gailiesi, rods, kažką praradęs taip brangų,—
beprasmi mintis nesiliauja vis plaukus.

Bet žaibui sutviskus—vėl viskas pakinta:
mintis ta beprasmi į šalį nubėga;
vėl ūpo banga, lyg naujai nuskaidrinta,
gabena krūtinei galingąją jėgą.

Ir tiesias pečiai—tu giliai atsikvėpi,
naujai suliepsnoja vilčių žiburėliai;
jėgas tas galiūno semi tik savepi,—
prieš piktą kovoti galėsi ir vėliai!

St. Jasilionis.

Vakaras

Lyg vėjelis lengvapūtis,
Gėlių daržą mažai liesdams,
Pilkas vakaras atslinko.

Ir atslinko neprašytas,
Lyg vagis—pavogti dieną,
Dieną kupiną gyvumo.

Plinta pilkumos,—jas lydi
Bekraštinės tamsios skaros,
Gaubia viską—užtamsina.

Tilsta dieniškas gyvumas,
Tartum paukštis nukamuotas,
Nebgalis sparnais plasniti.

Ilsis žemė. Gi aukštybėj—
Senas mėnuo pasikopęs,
Savo plikę žvaigždėms rodo.

Žvaigždės mirksi—gal vilioja,
It mergelė seną berną?
Gal tik pašaipą jam siunčia?

Pinas svajos—neužmigti...
Kas dienos gyvumą jaučia,
Tas telaukia naujo ryto!

Naujo ryto—dar skaidresnio,
Negu vakar kad jis buvo,—
Kad darbai rankose tirptų!

St. Jasilionis

Lietuvoje 1937 Metais

Kaip dirbo, gyveno ir kovojo Lietuvos darbininkas;
jo teisės ir algos dirbtuvėje; ką parodo faktai
apie aštuonių valandų darbo dieną ir
dviejų savaitių atostogų reikalus

A. RAGENAS

Nors 1937 metai Lietuvoje ir buvo šiekio tokio ekonominio pagyvėjimo metais, tačiau darbininkų klasei tas mažai teatsiliepė. Lietuvos buržuazijos reikalai nuo to, nors ir nedidelio pagyvėjimo be abejo pagerėjo: daugiau prekių buvo išvežta užsienin ir įvežta Lietuvon, gyviau veikė bankai, vidaus prekyba. Kainos 1937 m. gerokai pakilo ir iš to pirmoje eilėje naudos turėjo buržuazija. Užtat darbininkų darbo mokestis toli atsiliko nuo kitų prekių pabrangimo ir tai, žinoma, sumažino realinį darbo mokestį. Dargi oficialiniais daviniais pragyvenimo minimumas 1937 metais pabrango 15%, gi darbininkų algos

vien didesnius Lietuvos miestuos 1937-38 metų žiemą buvo apie 10 tūkstančių bedarbių.

Apie darbininkų algų didumą galima spręsti iš ligonių kasų statistikos. Ligonų kasos Lietuvoj 1937 m. gruodžio mėn. turėjo 60 tūkstančių apdraustų darbininkų ir tarnautojų (su Klaipėdos krašto ligonių kasomis ir su atskiromis įmonių ligonių kasomis tuo metu buvo 97 tūkstančiai ligonių kasų narių). 1937 m. gruodžio mėnesyje nedaugiau šimto litų mėnesiui uždirbdavo 61% apdraustųjų. Iki 150 litų mėnesiui uždirbdavo 20% apdraustųjų. Tai reiškia, kad daugiau kaip keturi penktadaliai (81.45%) Lietuvos darbininkų ir tarnautojų neuždirba dargi oficialiai skelbiamo pragyvenimo minimumo, kuris penkių žmonių šeimynai tuo metu siekė 150 litų. Reikia atsiminti, kad nemaža darbininkų, dirbančių prie mažiau pastovių darbų, ligonių kasose neregistruojami. Šios rūšies darbininkai uždirba paprastai mažiau, todėl tikrenybėje Lietuvos darbininkų klasės uždarbiai dar mažesni.

Lietuvos vėjo malūnas

Sunkios Darbo Sąlygos Ir Ilgos Valandos

Kokiose gi sąlygose tenka dirbti Lietuvos darbininkams, kad užsidirbti bent tą pusalkanį duonos kąsnį? Tai kapitalistinio išnaudojimo sąlygos: ilga darbo diena, nuolatinis pavojus atsidurti už fabriko ar dirbtuvės durų, visoki darbininkų apgaudinėjimai, nehygieniškos įmonių patalpos, beveik jokio kultūrinio darbininkų aptarnavimo ir pan. „Vis dėlto aš drįstu tvirtinti, kad apie 50% mūsų pramonės darbininkų dirba stačiai nepakenčiamose ir kenksmingose sąlygose,“ rašė fašistinis „Darbas“ 1937 m. spalio 21 d. numeryje. O „išdrįsta“ tai tvirtinti darbininkų apgaudinėjimui skirtas laikraštis ne iš gero: padėtis įmonėse ištikrųjų liūdna. Įmonių patalpose dulkės, visokios kenksmingos sveikatai dujos, purvas. Darbininkai nuolat skundžiasi, kad įmonėse trūksta paprasčiausios ventiliacijos, prausyklos, atskiro žmoniško kambario suvalgyti iš namų atsineštam maistui ir kt. būtiniau-

padidėjo tik 9%, o valstybės tarnautojų—7%. Ištikrųjų gi pragyvenimas daug smarkiau pabrango—maždaug apie 40%. Tai pripažįsta ir Lietuvos ekonomistų leidžiamas „Tautos Ūkis“ N 33 iš 1937 m.: „Pragyvenimas yra pabrangęs *nemažiau* kaip 40% imant pamatan 1935 m. liepos mėn. brangumą.“ Kadangi 1935 m. ir 1936 metų bėgyje darbininkų algos, kaip taisyklė, nebuvo keliamos, tai tas tvirtinimas pilnai atitinka pačių darbininkų apskaičiavimus.

Nebuvo jaučiama 1937 metais ir bent kiek žymesnio bedarbės sumažėjimo. Po senovei miestuose buvo šimtai registruojamų bedarbių vasaros metu, o žiemą jų buvo užregistruota tūkstančiai. Viešuosiuos darbuos gaudavo darbo tik dalis bedarbių. Oficialiai apskaičiuojama, kad

sių dalykų. Vienintėlė įmonė, kur yra įrengta darbininkams valgykla prie pačios įmonės, tai— „Maistas“ Kaune. Ruošiasi tokią valgyklą įrengti dar ir „Stiklo“ fabrikas Aleksote.

Oficialiai Lietuvoje įvesta 8 valandų darbo diena. Tačiau praktikoje daugelyje įmonių, ypač smulkesnėse, jos neprisilaikoma.*

Yra įmonių, kurios už viršvalandžius moka dar mažiau, negu už paprastas darbo valandas. Kojinių fabriko „Silva“ (Kaune) šeimininkai praktikuoja duoti darbininkams darbo į namus. Fabrike darbininkė uždirba per 8 valandas iki 4 litų, gi už namuose padarytus tiek pat gaminių jai sumoka 3 litus („Darbas“, 1937. IX. 11).

Kad išvengtų socialinio draudimo prievolių, visa eilė įmonių savininkų naudoja namų darbus. „Darbas“ pereinę metų spalio 23 d. numerį rašo: „Daug šiaulių miesto avalinės dirbtuvių savininkų darbus atiduoda į namus. Tuo būdu batšiuviai neįrašomi į ligonių kasą, neapdraudžiami, nemoka darbo pajamų mokesčio, o svarbiausia

*Perevoznikų plytinėje Jonavos apylinkėje 22 darbininkai dirba po 10 valandų per parą; už viršvalandžius brangiau nemoka. Pusė darbininkų neturi darbo knygelių. Petrašiūnos Ratmano lentpjūvėje dirba po 12-16 valandų į parą. Radviliškio keramikos dirbtuvėse dirba 10-16 valandų už labai mažą darbo mokesť. Kazlų Rūdoje terpentino fabriko 15 darbininkų dirba po 15 valandų už 2 litu 50 centų dienai. Jie neapdrausti nei ligonių kasoj, nei draudimo nuo nelaimingų atsitikimų kasoj, neturi darbo knygelių („Darbas“, 1937. VII. 15). Mariampolėje prie javų transporto ir valymo dirba 150-200 darbininkų po 10-14 valandų į parą. Vyrų gauna 3-4 litus, moterų—2-2 su puse lito („D.“, 1937. VI. 5). Vilkaviškyje brolių Taboriškių aliejaus fabrike darbininkai dirba po 12 valandų už 3 litus 50 centų dienai. Biržuose 200 tekstilės fabriko darbininkų dirba 11-12 valandų į parą. Darbininkų knygėlėse įrašo, kad moka savaitei po 14 litų, o ištikrųjų darbininkai gauna 7-8 litų korteles, už kurias gali pirkti fabriko krautuvėje prekių („Tiesa“, 1937. XI. 20). Keliose dešimtyse Kauno skalbyklų dirba apie 500 darbininkų. Dažniausia viską daro rankomis. Darbas tęsiasi 12-16 valandų į parą. Uždirba 20-80 litų per mėnesį ir gauna maistą už 25 litus mėnesiui. Dauguma darbininkų čia pat skalbyklose ant nešvarių baltinių ir nakvoja, nes neturi už ką pasisamdyti buto. Skalbėjos neturi atsiskaitymo knygelių. 1937 m. pradžioje įvestų pabrangimo priedų (5-15%) darbo mokesčio) negauna („Liet. Žinios“, 1937. IX. 16). Pieni-nėse ir grietinės nugriebimo punktuose Lietuvoje dirba 3300 žmonių. Darbo diena 13-18 valandų. Dirba ir šventadieniais. Alga—25-100 litų mėnesiui („Darbas“, 1937. IX. 11). Prekybos ir transporto sandėliuose Kaune dirba apie 1000 darbininkų po 12-14 valandų kasdien. Jų neliečia pramonės darbininkų samdos įstatymas. Jie neturi teisės gauti nė atostogų, nė kompensacijos („Darbas“, 1937. IX. 25). Tą patį vaizdą matom valgyklose, kirpyklose, krautuvėse ir daug kur kitur. Čia mes nekalbame apie tas įmones, kur darbininkai savo noru palieka dirbti viršvalandžius, kad užsidirbti vieną kitą litą viršaus. Kaip taisyklė, įmonininkai dažniausiai atsisako mokėti už viršvalandžius 25% brangiau negu už pirmas 8 darbo valandas, nors Lietuvos įstatymai ir reikalauja mokėti 25% priedą.

tai išvengia kompensacijos... Panašiai verčiasi ir siuvėjai, ir kiti verslininkai.”

Darbininkų išnaudojimui padidinti fabrikantai vartoja visokius nusukimus, apgavystes. Viena tokių apsukimo priemonių yra apmokėjimas už darbą natūra. Plungėj Kučinskio ir Pabėdinskio audinių fabrike (dirba 300 darbininkų) trečdali darbo mokesčio išmoka natūra. Darbininkams išduoda korteles, pagal kurias jie gali pirkti fabriko krautuvėje audinių; todėl jie pardavinėja savo korėjukes kitiems už pinigus ir gauna 60-70% nominalinės jų vertės („Liet. Žinios“, 1937. IX. 15).

Darbdavių Teroras Prieš Darbininkus

Išnaudotojų sauvalė, darbininkų terorizavimas—nuolatinis reiškinys. Daugelis įmonininkų vengia registruoti visus savo darbininkus ligonių kasoje, kad mažiau reiktų mokesčių mokėti. Kada pasirodo ligonių kasos kontrolieriai, neregistruoti darbininkai fabrikanto verčiami slėptis, kad jų nepamatytų. Pav., Mariampolės linų apdirbimo fabrike darbininkės dienai gauna 2 litus. Tačiau jų atsiskaitymo knygėlėse įrašyta, kad jos gauna po 2 litu 40 centų. Darbo pajamų mokesčiai ir ligonių kasos mokesčiai imami kaip nuo gaunančių 2 litu 40 centų.

1937 m. vasario mėn. po didelių darbininkų streikų buvo išleistas paraginimas įmonininkams mokėti brangumo priedus (5-15%) tiems darbininkams, kurie uždirba mažiau kaip 5 litus. Visgi daugelis įmonininkų visai stengiasi išvengti tų brangumo priedų mokėjimo ir tikrumoje jų nemoka. Gi Vilkaviškyje „Unitas“ ir „Union-Standard“ įmonių šeimininkai, kad nemokėti brangumo priedų uždirbantiems 5 litus į dieną, pakėlė jiems darbo mokesť... 5 centais. Dabar, kai jie darbininkui moka už darbo dieną 5 litus ir 5 centus, jų „įstatymas nebeliečia.“ Nauda aiški: vietoj 25 centų brangumo priedo moka tik 5 centus.

Pagal įstatymus, Lietuvos darbininkai turi gauti 2 savaites apmokamų atostogų. Tačiau praktikoje darbininkai tik grasindami streikais priverčia tokias atostogas duoti. Ten, kur darbininkai blogiau organizuoti, apmokamas atostogas darbininkui gauti sunku. Kauno centralinėse geležinkelio dirbtuvėse dirba apie 1500 darbininkų. Kadangi dirbtuvės valstybės žinioje, tai oficialiai atostogų duoti neatsisako, bet už tat tas atostogas duoda įvairiais metų laikais po 2-3 dienas iš karto. Praktikoje—tai jokios atostogos („Darbas“, 1937. VII. 22). Smulkesnių įmonių

šeimininkai Kaune visai nenori duoti atostogų. "Nori atostogų, tai važiuok, bet atgal į darbą negrįžk," sako toks savininkas darbininkui.

Už įvairius sauvaliavimus įmonininkai kartais baudžiami piniginiomis bausmėmis. Bet tos pabaudos visai mažos, be to, fabrikantai turi galimybės pabaudų mokėjimą nuolat atidėlioti, perduodant tuos nutarimus į teismo organus. Kaip pavyzdį galima paduoti sąrašą pabaudų, kurį patiekė "Lietuvos žinios" pereinamųjų metų rugpjūčio 11 dienos numerį. Už nakties darbus arba dirbimą viršvalandžių be leidimo buvo nubausti Kaune: Akotonas Aronas—100 litų arba 7 parom arešto, Sakalauskas Ant.—40 litų arba 5 parom arešto, Rozmarinas Dov.—200 litų arba 14 parų, Lifšicas Izr.—50 litų arba 5 parom, Kliokis Vincas—75 litais arba 6 parom, Gardinskas Vulfas—25 litais arba 3 parom, Sniesko Viktoras—30 litų arba 3 parom arešto. Praktikoje gi fabrikantams daug pigiau atsieina sumokėti šias menkas pabaudas, negu atsisakyti nuo neapmokamų viršvalandžių ar panašių sukčiavimų.

Mokesčiai, Ligonių Kasos Ir Gydymas

Nemažą našta darbininkams sudaro įvairūs mokesčiai, pirmoje eilėje ligonių kasų mokesčiai, darbo pajamų mokesčiai, Darbo Rūmų mokesčiai. Kaune, kur ligonių kasa turi apie 25 tūkstančius narių, 1938 m. manoma surinkti 2 milijonus 561 tūkstantį litų mokesčių. Pusę šios sumos turės sumokėti darbininkai—kasos nariai. Be to, 60 tūkstančių litų Kauno ligonių kasos nariai turės sumokėti už ligos lapelius. Viso Lietuvoje darbininkai ir tarnautojai sumoka apie 5 milijonus darbo pajamų mokesčių per metus. Renkant mokesčius ligonių kasoms, imamas dar 10% priedo Darbo Rūmų naudai.

Nežiūrint to, kad ligonių kasos surenka nemažas sumas pinigų, visgi jų permaža tinkamam mediciniškam kasos narių aptarnavimui. Rimtesnio gydymo iš kasos sunku sulaukti. Kadangi ligonių kasa daug mažiau moka gydytojui už kasos nario vizitą, negu šiaip pilietis, tai gydytojų kabinetuose pirmenybę turi ne kasos nariai. Tas iššaukia nuolatinį kasos narių piktinimąsi gydytojais. Dar mažiau savo narių ligonių kasos pajėgia gydyti kurortuose. Taip, Kauno miesto ligonių kasa, turinti apie 25 tūkstančius narių, 1937 m. galėjo pasiųsti į Birštoną tik 169 savo kasos narius. Jie galėjo Birštone per 20 dienų atlikti gydymo procedūrą gyvendami privačiuose butuose, už kurių nuomą sumokėjo ligonių kasa.

Sunkų Lietuvos darbininkų gyvenimą pasun-

kina ir būtų stoka. Geresnį butą darbininkui pasisamdyti neįmanoma dėl brangumo. Jie priversti gyventi miestų užkampiuose, rūsiuose, barakuose ir visur dideliame susikimšime.*

Darbininkų kambariuose šalta ir nejauku. Malkų kainos 1937 m., palyginus su 1936 m., pabrango apie 50% ("Tiesa," 1937. XI. 1). Be to, dėl elektros brangumo daugeliui darbininkų butų apšvietimas elektra dar iki šiol vis neprieinamas ("Darbas," 1937. XII. 11). Tas pats "Darbas" gruodžio 23 d. numerį rašo, kad žibalo pabrangimas (nuo 30 ct. iki 33 centų už litrą) Kauno priemiesčiuose sunkiai atsiliepė darbininkų kišeniui, nes jie elektros beveik nevartojo.

Ypač sunkioje būklėje Lietuvoje esti darbininkės motinos. Jos, paprastai, negali gauti darbo. Kai tik moteris pagimdo, fabrikantas ją atleidžia iš darbo. Jei samdytojas sužino, kad darbininkė turi vaikų, derybos dėl darbo gavimo nutrūksta. "Turinti vaikų darbininkė turi kiekvieną dieną drebėti dėl darbo ir duonos kėsnio, nes pirmoj eilėj grėsia darbo netekimas gausingos šeimos motinai, o ypatingai tokiai, kurios vaikams reikia stropios priežiūros" ("Darbas," 1937. X. 14).

Sunkus darbininkų gyvenimas atsiliepia ir darbininkų sveikatai. Oficialiniais duomenimis susirgimai darbininkų tarpe didėja. Taip kiekvienam 100 ligonių kasos narių 1929 m. teko 16 susirgimų, 1933 m.—25 susirgimai, o 1936 m. jau 31 susirgimas ("Tiesa," 1937. X. 15).

Dargi fizinis smurtas prieš darbininkus Lietuvoje ne naujiena. "Liet." Aidas" 1938 m. kovo 10 d. numerį rašo: "Kaikurių mažesnių įmonių laikytojai dar žiauriai elgiasi su savo samdomais darbininkais, vartodami smurtą. Darbininkai, ypatingai nepilnamečiai, kartais ir gana sunkiai aplupami. Skundų dėl darbininkų mušimo Kauno apylinkės teisme jau yra paduotų." O kiek faktų žiauraus smurto nepasiekia teismo?

Darbo Rūmai ir ir Jų Vaidmuo

Kultūrinis darbininkų aptarnavimas, darbininkų sporto reikalais rūpinimasis sucentruotas fašistinių Darbo Rūmų rankose. Visoje Lietu-

*Kiek reikia darbininkui mokėti už butą, parodo kad ir šie duomenys. "Liet. žinios" 1937 m. liepos 14 d. numerį korespondencijoj iš Mariampolės rašo: "Žiemos metu vidutinis darbininko uždarbis 20-35 litai per mėnesį, o vasarą—40-60 litų; iš šitos sumos butui kas mėnuo tenka išmesti iki 15-20 litų." Kaip praneša "Lietuvos Aidas" 1937 m. gruodžio 22 d. numerį, Kaune yra 26,500 butų nuomininkų, iš kurių tik 15% sumoka butų mokesčių be policijos paraginimo. "L. A." skundžiasi, kad policija turi daug darbo, kol išvežioja paragintus butų nuomininkams.

voje Darbo Rūmai išlaiko 13 darbininkų kliubų; be to, Kaune yra kliubai prie kai kurių įmonių. Kiek gali aptarnauti šis menkas kliubų skaičius —suprasti nesunku. Kaip taisyklė, patys darbininkai jokio balso tų kliubų tvarkyme neturi. Viską tvarko Darbo Rūmų paskirti kliubų vedėjai. Tas pats ir Darbo Rūmų organizuojamojo sporto sąjungoje—ir čia viską tvarko rūmų paskirta valdyba. Fašistai bijo darbininkų balso, jų saviveiklos didėjimo.

Kada Darbo Rūmai Kaune pradėjo laiks nuo laiko duoti darbininkams papigintų bilietų į teatrą, buržuazinė publika ėmė protestuoti: esą darbininkai nemoka teatre laikytis, salėje valgo ir teršia patalpas, koridoriuos bėgioja ir triukšmauja, nesilaiko tylos salėje ir daug kitų išmėtinėjimų darė darbininkams. Aišku, tai buvo tik priekabių jieskojimas, kad atsikratyti darbininkiškos publikos.

Kad ponai Lietuvoje netilpsta su darbininkais vienoje vietoje, parodo ir pernai metais išleistas Kauno miesto viršininkų įsakymas neleisti darbininkų į miesto autobusus tuo metu, kai ponai važiuoja į tarnybą arba iš tarnybos grįžta.

Mokyti darbininkų vaikams sunku. Paprastai jie jau iš mažens priversti eiti uždarbiauti duonos kąsnį, nes tėvų uždarbio neužtenka. Kauno universitete tėra tik 4-5 procentai darbininkų vaikų, aišku, pirmoj eilėj kvalifikuotų darbininkų vaikų. Didžiuma gi darbininkų vaikų nemato ne tik universiteto, bet ir vidurinio mokslo. Pačiose Kauno įmonėse 10% darbininkų yra visai beraščiai ("Darbas," 1937. XII. 8).

Didelės Streikų Bangos

Sunkus Lietuvos darbininkų gyvenimas ir visų pirma pakilus brangenybė iššaukė pernai metais visą eilę ekonominių streikų. Pagal nepilnus duomenis, 1937 m. įvyko 43 ekonominiai streikai, kurie apėmė apie 13 tūkstančių 850 darbininkų ir tarnautojų (1936 m.—58 streikai su apie 11 tūkstančių 100 darbininkų, 1935 m.—64 streikai su apie 8 tūkstančiais 800 darbininkų). Daugiausia streikų buvo Kauno rajone (28 streikai), Alytaus (6 streikai), Klaipėdoj (2 streikai).

Didžiausią streikavusių darbininkų skaičių davė statybininkai. Prie plentų statybos streikavo viso apie 4,200 darbininkų. Daugelis jų streikavo po kelis kartus. Taip, žemaičių plento statyboj pirmą kart streikavo 2,200 darbininkų ir vežėjų, antrą kart—1,300 darbininkų ir trečią kart—600. Prie kitų statybų Kaune ir provincijoj streikavo dar apie 1,500 darbininkų. Viešųjų darbų darbininkų streikai apėmė apie 3,900 dar-

bininkų, daugiausia Kaune. Kaune viešųjų darbų darbininkai plačiai streikavo pereinamųjų metų sausio, o paskui vasario mėnesiais. Toliau eina tekstilinių streikai (apie 400 darbininkų), gumos ir kaliošų fabriko "Inkaras" darbininkų streikas (apie 700 darbininkų) ir tt.

Ypač didelė streikų banga praėjo Kaune pereinamųjų metų vasario mėnesyje, kada streikavo apie 4,000 darbininkų (viešųjų darbų darbininkai, kepėjai, medžio apdirbimo darbininkai, kaikurios metalo apdirbimo įmonės ir tt.). Vasario streikai ir privertė valdžios organus išleisti parėdymą, kad mažiau uždirbantiems darbininkams būtų pakeltas darbo mokestis nuo 5 iki 15%. Šių streikų pravedime ir vadovavime aktyviai dalyvavo prie fašistinių Darbo Rūmų įsteigtos sekcijos. Vasario streikų metu Kauno darbininkai suruošė eilę demonstratyvių išstojimų, kurių metu įvyko susirėmimų su policija. Tų susirėmimų metu vienas darbininkas policijos buvo smarkiai sumuštas ir įmestas Kauno kalėjiman, kur jis nuo gautų žaizdų ir mirė.

Atkaklūs streikai vyko "Inkaro" fabriko (700 darbininkų streikavo 20 dienų), prie universiteto kliniškų statybos (480 darbininkų streikavo 16 dienų) ir kitur. Policija areštuodavo darbininkų delegacijas, aktingesnius streikuojančius darbininkus, sodindavo juos į kalėjimus arba tremdavo į koncentracijos stovyklą. Daug aktingesnių streiko dalyvių po streiko užbaigimo būdavo paliuosuojami nuo darbo, nežiūrint to, kad samdytojai ir pasižadėdavo prieš streiko dalyvius represijų nevartoti.

Akingai streikuos dalyvavo ir valstiečiai, dirbusieji prie statybų, kaip vežikai arba kaip miško kirtėjai. Vasario mėnesyje apie Salakus streikavo 100 miško kirtėjų valstiečių. Streiku jie privertė pakelti darbo mokestį. Alytuje streikavo daugiau šimto valstiečių-vežėjų, dirbusių prie tilto statybos. Jie iškovojo, kad rangovai nesumažintų jiems darbo mokesčio. Keli šimtai valstiečių vežikų streikavo prie žemaičių plento statybos.

Buvo 1937 m. ir grynai politinių, antifašistinių darbininkų išstojimų Lietuvoje. Pirmosios gegužės streikuose 1937 m. Kaune dalyvavo apie 1,000 darbininkų (statybininkai, kaikurios tekstilės įmonės, kaliošų fabrikas "Inkaras," "Raidės" spaustuvė). Provincijoj pirmą gegužės streikavo 400 žemaičių plento statytojų, Mariampolės plento statytojai, kaikurios įmonės Namiestyje ir t. t. Kaune buvo prvesta 9 mitingai ir 26 pasitarimai, apėmė apie 600 darbininkų. Klaipėdoj pirmos gegužės dieną taip pat ne-

dirbo dauguma įmonių. Visoj Lietuvoj tos šventės proga buvo išplatinta antifašistinė literatūra, iškabintos raudonos vėliavos, antifašistiniai plakatai ir tt.

Birželio 18 dieną (visuotino streiko metinėse sukaktuvėse) Kaune streikavo daugelio statybų darbininkai, popierio fabrikas Petrošiūnuose ir eilė smulkesnių įmonių. Sukaktuvių išvakarėse buvo pravesta eilė antifašistinių pasitarimų. Rūšyje su sukaktuvėmis Kaune buvo areštuota apie 100 darbininkų, tarnautojų ir inteligentų, kuriuos žvalgyba įtarė esant antifašistais.

Antifašistiniai pasitarimai, mitingai buvo su-ruošti ir antikinės 1 rugpjūčio dienos proga, o taip pat Didžiosios Spalio revoliucijos dvidešimtinių sukaktuvių proga. Kartu buvo platinama antifašistinė literatūra bei plakatai.

Visa tai rodo, kad antifašistinis judėjimas Lietuvoje, nežiūrint visų fašistų padėtų pastangų, nėra nuslopintas. Lietuvos darbininkų klasė, vadovaujama Lietuvos Komunistų Partijos, eina to judėjimo priešakyje ir veda paskui save kitus darbo žmonių sluoksnius.

1938. VI. 10.

Žmonės, Kurie Ilgai Gyveno

Kova už ilgą ir malonų gyvenimą yra didžioji šiandieninio žmogaus kova

Milijonai žmonių miršta visai jauni, kiti milijonai atsisveikina su gyvaisiais sulaukę pusamžio. Daug mažiau turi laimę gyventi iki "žilos galvos," tai yra, iki taip vadinamos senatvės.

Bet kaip ilgas žmogaus gyvenimas galėtų būti?

Niekas nežino. Niekas į šį klausimą negali atsakyti. Kiekvienas, tačiau, sutiks, kad vidutinis Amerikos žmonių gyvenimas galėtų būti kur kas ilgesnis, jeigu gyvenimo sąlygos būtų švelnios ir malonios, jeigu, taip sakant, nereiktų grumtis su medžiaginiaisiais trūkumais ir dvasinėmis audromis.

Kaip neribotai ilgas žmogaus gyvenimas galėtų būti, parodo pavyzdžiai ilgai gyve-

nusių žmonių. Tiesa, tokių žmonių nedaug tėra buvę, bet vis tiek yra buvę. Štai tik keletas jų.

Peter Szartin, graikas, gimė 1539 metais ir mirė 1723 metais—gyveno 184 metus. Vaikštinėjo iki pat mirties ir da šiek tiek akimis primatė.

Henry Jenkins, anglas, mirė 1670 metų gruodžio 8 dieną, sulaukęs 169 metus amžiaus.

Jonathon Hartop, anglas, mirė 1791 metais, išgyvenęs 138 metus.

John Wood, anglas, mirė 1818 metais, išgyvenęs 122 metus.

Thomas Goughan, airis, mirė 1814 metų rugpj. 14 dieną, sulaukęs 112 metų amžiaus.

Edward Lawson, anglas, mirė 1805 metais, sulaukęs 106 metus.

Margaret Patten, škotietė, mirė 137 metų amžiaus.

Peter Mestanea, Marcijos kaimietis, išgyveno 130 metų. Sakoma, kad jis nevar-tojo jokių svaigalų ir nė sykį nebuvo vedęs.

Judith Bannister, Wight salos gyventoja, mirė sulaukus 108 metus.

William Sharply mirė 138 metų amžiaus.

John Michaelstone mirė 127 metų.

Owen Carollan, airis darbininkas, mirė 127 metų.

Elizabeth Machperson, škotietė, sulaukė 117 metų amžiaus.

Philip Loutier, francūzas barzdaskutis, gyveno 105 metus.

Airišis Butler gyveno 133 metus.

Moteriškė vardu **Coum** gyveno 138 m.

Štai daugiau ilgamečių pavyzdžių:

Sir Thomas Parr mirė 159 metų; Robert Montgomery—126 m.; Desmond—140 m.; Eccleston—143 m.; J. Sagar—112 m.; Simon Sack—140 m.; Thomas Winsloe—146 m.; Francis Consist—150 m.; C. J. Drackenberg—146 m.; Margaret Forster—136 m.; Francis Bons—121 m.; James Bowels—152 m.; Wm. Mead—148 m.; John Tice—125 m.; John Mount—136 m.; A. Goldsmith—140 m.; John Batlis—126 m.; Wm. Ellis—130 m.; Dumiter Radalay—140 m.; Vale Catby—116 m.

Didis Liaudies Dainius

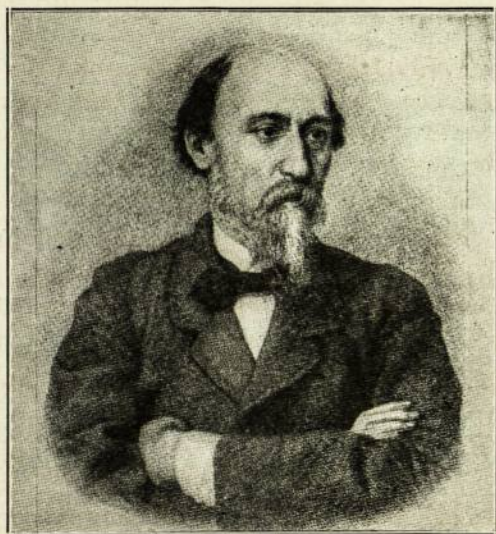
Nei audros, nei vargas nepastojo kelio poetui-
dainiui Nekrasovui siekti tikslo, kopti į padanges

DR. J. J. KAŠKIAUČIUS

Šiomet sukako 60 metų nuo mirties didžio rusų liaudies dainiaus-poeto M. A. Nekrasovo.

Jauna Sovietų socializmo literatūra paveldėjo visą eilę įvairiaspalvių meniško žodžio šedevrų. Tame brangiam rinkiny yra vardų ypačiai artimų ir brangių.

Sovietų šalis neapsakomu entuziazmu atžymėjo pernai šimtmetį nuo mirties didžiausio rusų poeto Aleksandro Sergėjevi-

N. A. Nekrasovas (1821-1878)

čio Puškino, rusų liaudinės literatūros tėvo. O šių metų pradžioje darbininkų respublika garbingai minėjo 60 metų sukaktį nuo mirties Mikolo Aleksiejevičio Nekrasovo.

Nekrasovas buvo revoliucinės valstiečių demokratijos dainius. Jis drąsiai varė tolyn Puškino pradėtą liaudinį darbą. Kaip ir Puškinas, jis buvo poetas kovotojas, kūrėjas tikrai liaudinės poezijos, anų metų revoliucinėj dvasioj.

Nekrasovas buvo varguolių dainius. Jis apdainavo jų vargus, jų skurdą, kovą, norus, viltį. Jis giliai suprato vargo žmones, nes ir pats vargelio matė, per kančias perėjo.

Iš Nekrasovo Kilmės ir Gyvenimo

Nikolai Aleksiejevič Nekrasov gimė 1821 metų gruodžio mėn. 4 d. Iš pat mažų dienų jis patyrė daug žiauraus nemalonumo. Jo tėvas, nusigyvenęs Jaroslavo gubernijos dvarponis, buvo žmogus piktas, žiaurus ištvirtėlis, šaižus kietaširdis, baudžiauninkų engėjas. Jaunystės išpūdžiai padarė gilią įtakos jautriai poeto sielai ir tolesniam jo gyvenimui.

Nekrasovo tėvas, buvęs pirmiau armijos karininkas, vedė lenkę, klusnią, kuklią moterį. Ji buvo daug už jį protingesnė ir geresnės širdies. Jis ją nuolat esdavo, uida-vo, gero žodelio netardavo. Jaunas Nekrasovas mylėjo savo motutę, bet turėjo slapstytis nuo tėvo pykčio. Žiauri tėvo ranka skaudžiai pasiekdavo ir motiną ir sūnų.

Ilgavęs pradžios mokslą, jaunuolis tapo išvežtas gimnazijon, bet jis jos nebaigė. Kaip neklusnus gimnazijos vyriausybę, jis tapo iš jos prašalintas. Rūstus tėvas nugabeno 17 metų jaunuolį Petrapilin ir norėjo iš jo padaryti karininką. Įstatė jį bajorų pulkan, paskui kadetų korpusan, kaipo kandidatą į oficerius. Bet jaunuolio netraukė karinė tarnyba. Jis jau iš mažens turėjo didelio palinkimo poezijai, literatūrai. Jis išbėgo iš pulko ir įstojo universitetan laisvu klausytoju. Tėvas užtai baisiai perpyko ant neklaūžado sūnaus, išsižadėjo jo ir nebedavė jokios pašalpos.

Ir taip jaunas idealistas pradėjo iš savęs gyventi. Vargingas buvo jo gyvenimas. Jis rašinėjo eiles, pasakas, trumpas scenai

pjeses, recenzijas ir kitokius literatūros gabalėlius. Dažnai visai neturėjo ko pavalgyt, kur pergulėt, kur prisiglaust. Elgetos jį priimdavo ant naktigulto, papenėdavo jį, priglaukdavo. Taip vargo jaunas dainius. Persiskyrimas su tėvu daėjo iki persiskyrimo ir su savo bajoriška klase.

Bet jaunuolis, užgrūdytas žiaurioj gyvenimo tikrovėj, buvo kupinas energijos, iniciatyvos, jaunų planų. Skurdas ir vargas nenustelbė jo tvirtos valios ir gerų užmačių. Jis plačių užmojų, didelių mostų ir sumanymų žmogus. Jis labai mėgo poeziją, brangino ją, daug jai tikėjo. Iš pradžių jis buvo intakoj Žukovskio ir Benediktovo, bet neilgai jį žavėjo romantikai ir greit jis pakrypo satyron, satyrinėn poezijon.

Jis susipažino su Bielinskiu. Bielinskis buvo tų metų liberalinio judėjimo barometras, didis kritikas, Rusijos jautrioji sąžinė, „didžioji širdis.“ Nekrasovas tapo mokiniu to didžio kritiko. Bielinskio intakojė poetas surado tikrąjį savo pašaukimą. Jo satyrinė poezija išaugo, išbujojo ir igijo plieninės jėgos. Jis išmoko vaizduoti kaimą ir liaudį taip, kaip buvo tikrenybėj, be romantinių iliuzijų, be išpūstų perspektyvų.

Nekrasovas pamėgo žurnalistiką. Jis suprato aukštą žurnalisto pašaukimą, prievolę kalbėti milijonams apie jų skurdą, sielvartus, ydas. Jis suprato, jog kur kas geriau kalbėti apie žmonių vargus plačiai skaitomų žurnalų skiltyse, negu apie juos dainuoti jaukioje seklyčioj prie stikliuko vyno.

Nepalaužiamu Pasiryžimu Jis Kopia Aukštyn

Ir Nekrasovas uoliai ėmėsi redakcinio ir publicistinio darbo. 1846 m. jis pradėjo redaguot žurnalą „Sovremennik“, įsteigtą dar Puškino. Prie žurnalo bendradarbiauti jis pritraukė didį demokratą Černyševskį, o paskiau ir Dobroliubovą, žymiausią sau vienmintį, revoliucinį liaudininką.

Klasinėj pusės 19-to šimtmečio kovoj Nekrasovas buvo visiškai susijungęs su šiais kovingų liaudies pastangų reiškėjais. Ir, kada visa eilė ižymių rašytojų, kaip Turgenevas, Tolstojus, Družininas, Annen-

kovas, pareikalavo iš Nekrasovo, kad jis pakeistų labai jau aštriai liberalinę „Sovremenniko“ kryptį, tai jis kategoringai atsisakė.

Nepaisant visų cariškos cenzūros skerspinių, „Sovremennikas“ pasidarė pačiu stambiuoju tų laikų žurnalu, revoliucinės demokratijos organu. Jis pasiekė dar iki tol negirdėto tiražo ir skaitėsi vyriausiu visuomeninio judėjimo barometru ir varykliu. Savo atsparumu ir drąsa Nekrasovas padarė tai, ko kiti nesugebėjo ar nenorėjo padaryti. Nekrasovo satyros šaižiai badė rusų dvarininkus, biurokratus, valdininkus ir net pačią vyriausybę—samoderžaviją.

Galų gale, po 1861 m. „reformų“, caro valdžia da labiau suspaudė cenzūros rep-lēm „Sovremenniką“, ir žurnalas tapo uždarytas.

Taip 1821 metais atrodė Grešnevo kaimas, prie Yaroslavllo, kur gimė liaudies poetas Nekrasovas

Tačiau Nekrasovas nepuolė dvasioj. Šešiosdešimt metai buvo jo kūrybos pačio žydėjimo laikotarpis. Jis tuo tarpu sukūrė savo geriausius veikalus: „Korobeiniki“ (Kromininkai), „Moroz, Krasnyj Nos“ (Šaltis Raudonanosis), „Železnaja Doroga“ (Geležinkelis), ir pradėjo rašyt savo garsiąją poemą „Komu na Rusi Žit Chorošo“ (Kam Rusijoje Gera Gyvent). Stipriai ir vaizdingai piešia jis rusų liaudies kankynes, kaimiečių vargus ir jų augantį pasiryžimą kovot prieš dvarponių priespaudą.

1868 m. Nekrasovas kartu su Saltykovu-Ščedriniu pradėjo leisti žurnalą „Otečestvennyje Zapiski“ (Tėviškės Užrašai), kuris pasidarė liaudininkų judėjimo organu. Čia jis užbaigė ir tą savo didžiąją poemą „Komu na Rusi Žit Chorošo“, pagamino poemą „Dekabristi“ ir poemą „Sovremenniki“ (Bendralaikiai), kurioje jis atidengia

visojo nuogumoj augančio rusų kapitalizmo plėšrumą ir kraujagerystę.

Uoliai ir ilgai kovojęs Nekrasovas dėl rusų liaudies teisių, susirgo storosios žarnos vėžiu, kuris jį iškankino dvejus metus. 1878 m. sausio mėn. 8 d. Nekrasovas mirė. Jo laidotuvės buvo įspūdinga politinė demonstracija.

Nekrasovas—Revoliucinis Liaudies Dainius

Galinga šešiosdešimtų metų liuosuojamos kovos muzika skambėte skamba Nekrasovo eilėse. Kaip sandraugas Bielinskio, Černyševskio ir Dobroliubovo, Nekrasovas savo kūryboj atžymėjo jųjų politinius ir estetinius principus. Jis apvainikavo rusiškas eiles naujomis formomis ir žanrais, į literatūros žodyną įvedė šviežią liaudiškos kalbos sriaukę ir bendrai—daug praplėtė rusų poezijos rėmus. Plačiu savo eilių demokratizmu, Nekrasovas, sekdamas Puškina, da tampriau surišo rusų poeziją su liaudies dainomis.

Bielinskis pasakė, kad Puškino „Eugenijus Oneginas“ tapo tų laikų „rusų gyvenimo enciklopedija.“ Taip pat galima pasakyti ir apie Nekrasovą. Jo genijalinga poema „Komu na Rusi Žit Chorošo“ (Kam Rusijoje Gera Gyvent), jo poema „Moroz Krasnyj Nos“ (Šaltis Raudonasis), „Korobeiniki“ (Kromininkai), jo satyra „Sovremenniki“ (Bendralaikiai), ir jo eilių rinkinys, lyg kokioj enciklopedijoje, atvaizdino rusų gyvenimą ir Rusijos žmonių tipus labai įdomiam rusų istorijos laikotarpy.

Ypatinga jėga piešė Nekrasovas, kaip atbunda baudžiauninko sąmonė ir savęs įkainavimo jausmas.

Vaizduodamas rusų kaimiečio pobūdį, Nekrasovas sukūrė tipą milžino Savelijo, kurs perėjo per ugnį-vandenį baudžiaivos beteisėj ir nesudrebėjo dvasioj, nepasidavė, neparpuolė. Savelijas sako senutei kaimiečiai:

Ar tu manai, Matrionuška,
Mužikas tai ne milžinas?
Ir butis jo nekariška,
Ir mirti jam nepavesta
Mūsų—o vis tik milžinas!...

Milžino Savelijo figūra meniškai įkūnijo kaimiečių revoliucijos vaizdą. Savelijas—tai valstietis revoliucionierius, kurs ieško naujų kovos kelių.

„Savelij, bogatyr sviatoruskij“—yra tai vaizdas, gal būt, pats tvirtasis, pats įstabus visoj milžinų galerijojei poemos „Kam Rusijoje Gera Gyvent“ rėmuose. Šito vaizdo ryšys su liaudies kūrybos bylinomis (padavimais) galima matyti iš paties vaizdo skyriaus apie Saveliją. Ir ištikrųjų, savo esmėje apysaka apie Saveliją yra tai nauja bylina apie bręstančią liaudies gelmėje revoliuciją, apie jos herojus.

Savelijas yra tai galingas kaimietis, iš pažiūros milžinas, išėjęs kovon su dvarponiais, su caro valdininkais dėl valstiečių laimės, dėl liaudies liuosybės.

Caro kalėjime Savelijas perėjo lyg ir kokią politinę mokyklą, kur gerokai subrendo jojo sąmonė. Jo nesulaužė rykštės ir katorga. Jis grįžo kaiman, kaip „senelis.“ Ne koks ten suminkštėjęs pavargėlis, bet nesuvaldomas revoliucionierius, kuris tik ir svajoja apie masinį kaimiečių sukilimą, apie bendrą milžinišką smūgį, kuriuo liaudis ant visados padarytų galą dvarininkų valdžiai.

Savelijas—tai „šventos Rusijos“ bogatyrus-milžinas, kareivis tos pačios kariaunos nesuskaitomos ir nepergalimos, kuri jau kilo pranašingoj Nekrasovo vaidentuvėj.

Nekrasovas pranašingai numatė, kad ateis laikas, kada užsidegs rusų liaudy „slaptingoji žiežirba,“ „ugnelė paslėptoji.“ Jis numatė, kaip

Kyla kariuomenė
Nebesuskaitoma!

Jėga joj reiškiasi
Nebesulaužoma!

Nekrasovo Kaimiečiai Milžinai

Ir kaip vaizdingai, kaip stipriai parodė jis ir tą pasibaisėtiną praeitį, virš kurios iškilo šitų „milžinų kaimiečių“ vaizdai! Žėrinčiu pavyzdžiu gali būti šita šiurpulinga daina, užvardinta „Alkana daina.“ Baisu net pamąstyti,—šiurpuliai tau pereina

per visą, kada skaitai apmaudingą išbādėjusio kaimiečio šauksmą:

Oi sirpkit, oi nokit,
Rugeliai geltoni!
Aš jūsų artojas
Išalkęs Steponas!

Aš duoną suėsiu
Didumo, kaip kalnas!
Aš blyną tepėsiu,
Didumo, kaip stalas!

Viską pats suėsiu,
Viską sumaumosiu!
Nors motina, sūnus
Prašytų—neduosiu!

Skaitant Nekrasovo kūrinį, tau prieš akis pereina eilių eilės rusų gyvenimo vaizdų, kuriuos poetas aprašė su tokia aistra. Ir kokių nerasi ten tipų! Štai gubernatorienė Matriona, štai kaimietė Darja, štai kareivio motina Orina, o štai visas būrys rusų liaudies dukterų, atsparių darbe, nepergalimų nelaimėj.

Su gilia neapykanta kalba Nekrasovas apie anuos nevidonus ir kankintojus darbingosios liaudies. Štai prieš jus stovi atpikriai raudonas, prisisiurbęs valstiečių kraujo siurbėlė dvarponis "Gavrila Afanasjič Obolt-Oboldujev," išdėlis "pasitursėlio" kunigaikščio Utiatino. Štai vokietyš valdininkas Christjan Christjanyč, štai finansų ir bankų tūzai, liaudies draskūnai plėšrieji, činovnikai biurokratai. O štai ir tie geraširdžiai rusiški liberalai, ką tik "sau smagiai besilinksmina, ant tuščios niekus tauškia, rankas krauju sutepa."

Kiekvienas Nekrasovo kūrinys persisunkęs politine aistra. Net ir tas kasdieninis, nieko nekaltas rusų gamtos vaizdelis po Nekrasovo plunksna pavirsta jau kitokis: pasidaro bendrai tam laikotarpiui būdingas paveikslas. Štai kaip, pavyzdžiui, nupiešia jo stiprios eilės "Prieš lietų":

Bodus vėjas bruka, gena
Juodą krūvą debesų.
Susilenkus eglė stena,
Miškas užia, jau tamsu...

Štai važiuoja tarataika,
Priekis uždengtas. Mačiau:
Užsimojęs su nagaika
Rėk' žandaras: "Ei! Greičiau!..."

Nekrasovo kūryba turi giliai suleidusi šaknis į nerašytą liaudies poeziją, į dainas, į rusų tautosaką, folklorą. Nekrasovas kūrė savo poeziją bendrojo intakoj liaudiškos kaimiečių kalbos, rusų tautosakos, liaudiškų rašomosios literatūros tradicijų ir pažangiųjų revoliucinės demokratijos idejų.

Nekrasovas taikiai sugebėjo išreikšti pačius giliuosius rusų tautos troškimus, viltį, užmojus.

Nekrasovo laikais palei visą rusų šalį aidėte aidėjo dejonė, aimanavimai. Žmoneliai dejavo po caro jungu, po dvarponių jungu, po suktų valdininkų jungu. Žmonių dejonę atvaizdavo poetas savo poezijoje šiurpulinga jėga:

Volga! Volga plati, vandeninga!
Tu netaip mums užtvenki laukus,
Kaip žmonelių dejonė galinga
Visus užtvenkė mūsų kraštus.—
Kur tik žmonės, ten aidė dejonės...

Šitos dainos intakoje atsirado ir lietuviška liaudies daina, kuri tebeskamba ir po šiais dienai:

Pasakyk, mano mylimas krašte,
Ar vietelė kur yr' Lietuvoj,
Kad būt' galima žmonės ten rasti,
Kurie linksmi, be vargo gyvuoj?...

Bet nevien tik dejonė, liūdėsio skambėjo Nekrasovo poezijoje. Joje buvo pilna ir didžios rūstybės, neapykantos dvarponiams, engėjams, visiems žmonių vargo kaltininkams. Nekrasovas savo poezijos muzą taip ir vadino—"keršto ir liūdėsio" muza. Šitai jis dainuoja savo muzą:

Rūstybės perimta,
ji prisiegė kovoti—
Kovoti atkakliai
prieš skriaudą tą besotę!

Kvatodama juoku,
pasiutusi, baisiu,
Ji žaidė, daužėsi
ties mano lopšeliu.

"Atkeršyt!" šaukė ji,
vaitodama iš skausmo,—
Ir kovai sau talkon
ji pavadino griausmą!

(Pabaiga 4-tam "Šviesos" numeryj)

Lietuvos Fašizmo Keliai

Ką reiškia „Darbo Rūmai“ ir seimas gyvenimo faktų šviesoje.—Lietuvos tautininkai ir Italijos fašizmo eksperimentas darbo žmogų amžinai pajungia

KRIVULĖ

Jau suėjo dveji metai, kaip Lietuvoje fašistinė valdžia įkūrė „Darbo Rūmus.“ Beveik tuo pat kartu įkūrė ir „Žemės Ūkio Rūmus.“

Apie Darbo Rūmus rašo vienas socialdemokratas darbininkas į Ameriką savo giminėms.

Skaitykime jo laišką:

„*Apie Darbo Rūmus* turbūt girdėjai, kas jie per vieni ir ką jie veikia. Vis dėl to, manau, nebus pro šalį bendrais bruožais paaiškinus jų paskirtį ir veikimą.

„Lietuvos valdžios viršūnių valdymo idealas yra Italijos fašizmas. Jau seniai norėta nukopijuoti itališkąjį fašizmą, bet kad Lietuvos ekonominis gyvenimas labai daug kuo skiriasi nuo Italijos, tai sunku Italijos valdymo formas pritaikyti Lietuvai. Italijoje kaip darbdaviai, taip ir darbininkai jau senai — pirm fašizmo — buvo susiorganizavę į savo profesines sąjungas. Net žemės ūkių nuomininkai ir darbininkai buvo organizuoti, nekalbant apie dvarininkus. Taigi tenai užteko tikrai tam tikrais įstatymais ir tam tikra kryptimi pertvarkyti visas, kaip darbdavių, taip ir darbininkų sąjungas, ir jau pasidarė korporacijos. Iš šių korporacijų buvo suorganizuota korporacijų susivienijimai, iš susivienijimų—Korporacijų Rūmai, o Rūmų atstovai sykiu su valdžios atstovais sudarė Augščiausią Korporacijų Tarybą, kuri tvarko visą Italijos ekonominį gyvenimą.

Lietuvoje tokių organizacijų nebuvo dėl to, kad pramonė neišsivysčius, darbdavių ir darbininkų mažai, o ūkininkai ir ūkių darbininkai per daug palaidi ir jų neįmanoma greitai laiku suorganizuoti. Be to, dabartinė Lietuvos valdžia su nepasitikėjimu žiūrėjo į visas darbininkų organizacijas. Organizacijos, ištikrųjų, buvo nesti-

prios; tik maža darbininkų dalis prie jų priklausydavo, rūpindavosi tikrai laikinu algų pakėlimu, arba nukrypavo į kairiąją pusę, imdavo politikauti ir tuojaus iširdavo nuo susiskaldymo viduje arba nuo valdžios paspaudimo. Taigi tokiomis organizacijomis valdžia negalėjo remtis ir net nebuvo kas reformuoti, ir dėl to tokio fašizmo, kaip Italijoje, negalėjo greitai laiku Lietuvoje įvesti. Bet atsisakyti nuo tos minties neatsisakė. Sumanė įsteigti Darbo Rūmus, kad jie perauklėtų darbininkus taip, kad būtų galima suorganizuoti į korporacijas.

„Į Darbo Rūmus renka atstovus ne organizacijos ir ne partijos (visos partijos ir darbininkų organizacijos uždarytos), bet dirbtuvės, arba ištisos vienaarūšių dirbtuvių grupės. Išrinktuosius atstovus valdžia persijojė ir palieka tik... 'geriausius.'“

„Taigi, turime Darbo Rūmus, dirba jau pusantrų metų.* Rašo darbininkams nemokamai prašymus į teismus ir pas darbo inspektorius, taip pat nemokamai duoda juridiskus patarimus, tarpininkauja tarp darbdavių ir darbininkų, kada įvyksta koks nesusipratimas. Trumpai sakant, Darbo Rūmai turi stengtis, kad darbininkai ir darbdaviai gyventų kaip broliai, nesipyktų...“

Lietuvos Valstybės Charakteris

Lietuvos Tautininkų Partija (ar sąjunga) negalėjo greitai įvest tokios santvarkos, kaip Italijoje. Bet tas nereiškia, kad Lietuvoje nebuvo tikras fašistų viešpatavimas iki šiol. Ten buvo pilnas fašizmas, be jokios demokratijos, be demokratybės ženklo nuo pat Smetonos-Voldemaro per-

*Šis laiškas rašytas gruodį 1937 m.

versmo 1926 m. Nuo tada jau Lietuvos valstybė fašistiška.

Fašistiška—reiškia nedemokratiška, diktatoriška, kapitalistinė vergovė prieš darbininkus ir mažus biznierių, mažus ūkininkus.

Žinoma, sistema šitoji keičiasi, kaip viskas keičiasi. Bet ji keičiasi vis į blogąją darbo žmonėms pusę.

Lietuvos fašistai nespėja pasivyt Italijos fašizmo keitimosi eigoje.

Pora metų atgal Italija dar turėjo savotišką (nedemokratišką) parlamentą. Lietuvos fašistai sumanė įvest pas save tokį parlamentą. Tuo tarpu Italijos valdžia panaikino savo parlamento sistemą, o įvedė korporacijų santvarką. Tai įvyko kovo 24 d. 1936 m. O Lietuvos fašizmas tuo tarpu rengėsi prie "seimo" rinkimų, kuriuos paskelbė birželio 9 ir 10 dienomis. Jie išsyk nedrįso tat vadinti "seimu", — nes tai galėtų išrodyt demokratiškai,—vadino "tautos atstovybę."

Tuo tarpu Amerikos lietuviai darbininkai ir kiti pažangieji rengėsi į savo Kongresą tikslu pagelbėti Lietuvos žmonėms "jų kovoje už pašalinimą tautininkų diktatūros ir atsteigimą demokratinės tvarkos."

"Lietuvos Aidas", valdžios dienraštis, No. 238, šiaip bandė pasijuokti iš Kongreso:

"...ištikro tragikomedija: pasigirdo žinios, kad Lietuvoj jau rengiami seimo rinkimai ir kad jie įvyks pora savaitių prieš tą 'raudonojo fronto kongresą' ir 'kongresas' susirinkęs neturės ko veikti... Demokratinė tvarka bus atsteigta be jų... balso".

Vienok demokratinė tvarka nebuvo atsteigta; ji buvo subjaurinta, o fašistų tvarka sutvirtinta.

Am. Liet. Kongresas birželio 20 d. 1936 m., Clevelande, nutarė:

"Šis Kongresas nelaiko tikra tautos atstovybe to neva seimo, kuris Lietuvoje buvo renkamas birželio 9 ir 10 d.d., bet reikalauja, kad be atidėliojimo būtų paskelbti nauji seimo rinkimai, leidžianti Lietuvos žmonėms laisvai statyti kandidatus, laisvai už juos agituoti ir balsuoti,—tąja tvar-

ka, kurią seimų rinkimams buvo nustatęs steigiamasis seimas".

Patį tą valdžios sumanymą Kongresas šiaip prikalė prie sienos:

Tautininkų valdžia "sumanė apdumti jiems (žmonėms) akis ir suklaidinti viešąją opinią pasaulyje, paskelbdama neva tautos atstovybės rinkimus."

Kaip Išrodo Italijos Korporacinė Valstybė?

Savo dekretu panaikindamas fašistinį parlamentą, o įsteigdamas fašistinę korporacijų valstybę, Mussolini kovo 24 d. 1936 m. kalbėjo: "Mūsų ekonominis planas yra vadovaujamas taja priemone—prirengti tautą prie to įvykio, kuomet ji gali būt neišvengiamai pašaukta prie karo."

Jis paskelbė kartu nacionalizaciją visų didžiųjų pramonių (industrijų), kurios pristato tautos apsigynimo reikmenis (tada dar ėjo karas prieš Etiopiją).

Vietoj seimo, paskelbta Fašistų Organizacijų ir Korporacijų Rūmai. 22 korporacijos "renka" atstovus į tuos Rūmus. Didysis Fašistų Kabinetas nutars tolymesnius detales,—sakė Mussolini.—Pramonės (industrijos) nacionalizuojamos. Jos bus valstybės kontroliuojamos. Amatininkai, menininkai bus valstybės remiami. Mažos ir vidutinio didumo įmonės bus paliktos rūpintis pačioms apie save.

Dabar jau ta korporacinė valstybė turi dvejus metus praktikos. Augščiau Rūmai (chamber) vadinasi nacionale arba šalies taryba. Ji negali leisti įstatymų. Vietoj įstatymų, valdžia—ministerių kabinetas—skelbia savo dekretus. Taryba yra valdžiai patariamuoju organu. Savininkai (kapitalistai) ir darbininkai, kaip menama, turi po lygų rinkimuose balsą, bet jų nominuoti atstovai turi būt patvirtinti fašistų partijos vykdančiojo komiteto.

Nereikia nė aiškinti, kad patys didieji valdininkai (fašistai) yra ir kapitalistinių korporacijų nariais. Tas pat yra ir Lietuvoje.

Rudenio 1937 m. Italijos valdžia nutarė uždėt nepaprastą mokestį ant korporacijų: 10 procentų nuo jų veikiamojo kapi-

talo ir atsarginio (arba rezervo). Fašistai, būdami valdžioje, turės naudoti iš šito asesmento. Kapitalistai galėjo protestuoti tik savo sieloje; viešai kritikuoti negalima, nes tas kenktų "tautos" interesams ir jos darbo našumui. Bet už tai jie, kapitalistai, gali tai išspausti iš darbininkų uždarbių ir jų spėkų, pagreitindami jų darbštumą prie mašinų, taip, kaip Amerikoje.... Bet darbininkams ten toli netaip, kaip Amerikoje: jie Italijoje negali streikuoti nė sėdint dirbtuvėje, nė išėjus iš jos. Fašistų valdžia apskaičiuoja taip, kad darbininkas badu nestiptų ir dirbti pajėgtų — tiek darbdaviai turi jiems mokėti ir noriai moka, nes pelno iš to viso valdiško biznio turi labai daug. Kapitalistai ir valdžia (fašistija) yra *viena klasė*, savistovė ir turtais ir teisėmis, nepriklausoma, nepribota klasė. Darbininkai, darbo žmonės, maži biznierių pastatyti amžinų vergų vietoje. Tai, vienok, nauja ne senoviška vergija; tai kapitalistinė vergija, arba vergovė.

Lietuvos fašizmas sparčiai eina, vejasi šitos vergovės "tobulėjimą," kokis eina Italijoje.

Jau dveji metai, kaip Lietuvos Prezidento Užraptorius Smetona ir Ministerių Kabinetas su Darbo Rūmais, Žemės ūkio Rūmais ir tt. bando tai įvesti: amžiniais ryšiais surišti Lietuvą — kapitalistiniais darbo žmonių pavergimo ryšiais.

Neva Seimas

Kuomet šitas bandymas pasirodys fašistams gana praktiškas, tai gal savo "seimą" panaikins. Tada tai bus ir Lietuva korporacinėje valstybėje, kaip Italija. Dabartinis seimas yra vien tik fašistų. Jis nieko kito nedarys, kaip tik valdomųjų minių vergovę. Jis įstatymų neleidžia. Valdžia-ministeriai su Prezidento Užraptorium leidžia dekretus, kuriuos jie, dėl mulkinimo, vadiną "įstatymais."

"Dekretas" tai tas pats, kas prie caro valdžios buvo "ukazas."

Atsimename, kaip visi — visi lietuviški pirmiečiai — buvo priešingi "ukazams," caro valdžiai ir visam despotizmui. O dabar, deja, daugelis pirmiečių teisina Lietuvos fašistų valdžią, Užraptorių vadina Prezidentu, o seimą, nors vadina karikatūra, bet visgi į jį žiūri kaip į "dovaną" Lietuvai. Mes klystame, nematome principų...

Reikia apsižiūrėti, kol ne pervėlu. Kitaip, mes patys pagelbėsime priešams mūsų pažangą ištaškyti į visus keturis vėjus.

Reikia atmesti šitokią aiškinimą, kuris buvo patiektas Amerikos Lietuvių Kongreso konferencijai Scranton, Pa., birželio 25 d. 1938 m.:

"Trečias faktas, kuris įrodo mūsų veikimo vaisius, yra didelis susirūpinimas Lietuvos valdžios. Juk atsimenate, kad po dešimties metų absoliutės diktatūros *jau ir seimas sušauktas*. Tiesa, jis tėra tik seimo karikatūra, bet vis tiek daugiau, negu tautininkai davė Lietuvai per pirmus dešimt metų savo viešpatavimo."

Kad pasakyta: "seimo karikatūra," tai gerai pasakyta. Bet išvada turi būti taip pat gera. Lietuvai (t. y. Lietuvos liaudžiai, darbo žmonėms) "seimas" yra mulkinimas. Mulkinimas ir yra karikatūra (apšvietos karikatūra). Ši karikatūra gera mulkintojams, kitaip tariant, žmonių išnaudotojams. Bet išnaudojamiems — tai nuodai, opiumas. Jokis liaudies susirinkimas karikatūros nesodina į kerčią.

Reikia visiškai atmesti tą propagandą, kad Lietuvos valdžia esanti tik "*pusiau-fašistiška*." Šitai paskelbė pirmą syk "Naujienos" balandžio 1 d. 1937 m.

Seimas ar ne seimas, o fašistinė diktatūra buvo ir tebėra absoliutė. "Seimo" davimas neperskėlė jos per pusę, o tik apmulkino dalį mažiau susipratusių liaudies ir sutvirtino pilnai-fašistinę valdžios buklę.

Jeigu liaudis, — ta prastoji demokratija, — karikatūrų nesodina į kerčią, tai ir mes, pažangieji, išmeskim jas iš laikraščių ir konferencijų!

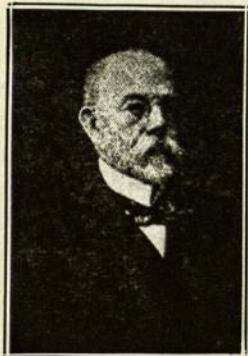
Kitas Gyvybės Pasaulis

Žmogaus akimis nematomos gyvybės pasaulio durys
tapo atidarytos pagalba galingos mokslo rankos

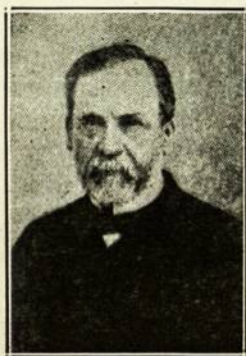
J. E. GUŽAS

Matomos gyvybės pasaulis—augmenų ir gyvulių,—maž daug visiems žinomas ir pažįstamas. Jį galima studijuoti natūralie akimi, jei į anatomiją-sudėtį nesigilinama. Deja, kas kita, jei norime studijuoti natūralie akimi nematomą gyvybę. Labai painu. Jei ir su geriausiais norais, be tam tikro prisirengimo, be brangių įtaisų neprieisi į jos pasaulį. Kad svarbu ir reikalinga kiekvienam žinoti šis-tas apie šią gyvybę, tai netenka abejoti. Viena, ji naudinga industrijoje, agrikultūroje ir namie; antra, ji surišta su didžiuma ligų.

Platus ir pilnas romansų, tragedijų ir idomumų tas nematomas pasaulis! Daug kas būtų svarbaus kalbėti apie jį... Tačiau argi galima keleto puslapių rašte viską atžymėti? Aišku, ne!

Robert Koch

Louis Pasteur

Todėl tenkinsimės, taip sakant, paukštės akimi žvilgsnį numest į mikroskopišką pasaulį.

Jis susideda iš viencelių gyvulėlių-protozoa, ir viencelių agmenėlių, kaip tai: mielių, pelėsių, bakterijų ir kitų. Kalbėsime vien apie pastarąją—bakteriją: Kas yra bakterija—augmuo ar gyvulėlis? Kur randas ji? Ar jau senai žinoma? Kokias skerspaines reikėjo nugalėti, kad bakteriją supratęs reikiamoje šviesoje? Kas toje srityje daugiausia darbavosi?

Kas Yra Bakterija

Bakterija yra mažiausia ir paprasčiausia forma gyvybės. Ji yra viencelis—unicellular—be chlorophyllis augmenėlis, užima vietą tarpe gy-

vybės augmens ir gyvulio. Tačiau jau įrodyta, kad ji yra pagrindas evoliucijai ir pati savaime sudaro bakterijų karaliją. Jos maitinimosi būdas yra panašus į gyvulio, bet jų bendra forma, augimo būdas, formavimosi ir sporas yra tipiškai augmens. Tūlos aukštesnės bakterijų formos, kaip *tubercle bacillus*, ir *diphtheria bacillus* susilieja su augmenimis; kitos, kaip *cholera spirilla*, *Vincento angina*, stovi labai arti su protozoa,—mikroskopiškais gyvulėliais. Kitais žodžiais, bakterijų evoliucija eina į dvi priešingas puses: pirma linkui augmenų, antra linkui gyvulių karalystės. Tadgi šių dienų bakterija yra šaknis, iš kurios išaugo ankstybesni augmenys ir gyvuliai.

Jei tas tiesa, kas anksčiau pasakyta, tai bendra mūsų žemės gyvybė prasidėjo su bakterija. Dabar kyla klausimas, iš kur pati bakterija ir kiti mikrobai išsivystė? Yra siūloma dvi teorijos. Viena aiškina, būk meteoritai ir "tarp-planetariniai vėjai" atnešė mikrobų nuo kitų planetų ant mūsų. Kita dėsto, kad mikrobai yra atstovai žemesnės formos gyvybės ant žemės ar kur kitur ant planetų ir atstovauja pereinamąjį tarpą iš neorganiško molekulo į paprastą, pradinį kūnelį bei celę.

Visuose atsitikimuose, kaip visi žinome, abu, žmogus ir mikrobai, pradeda savo karjerą kaip viencelė—vienutė gyvybės. Skirtumas yra tame: žmogus išauga į stebėtinai komplikuatą daug-celį organizmą, o bakterija-mikrobai lieka nuo gimimo iki mirties viena-cele gyvybe.

Kas čia pasakyta, aišku, jei mes kalbame apie medį ar šunį, tai matome skirtumą, tačiau kalbant apie viencelę nėra taip lengva atskirti augmenį nuo gyvūnėlio. Kaip viena, taip kita celė yra masė drebučiams panašios protoplazmos. Graikiškai protoplazma reiškia "protos"—pirmas, "plasma"—forma. Pirma forma gyvybės-celė, ar tai būtų bakterijų, ar medžių, ar gyvulių, yra masė protoplazmos, sukombinuotos iš šių elementų: anglio-carbono, nitrogeno, deguonio-oxygeno, vandenilio-hydrogeno, fosforo, sieros, ir kitų mineralų; ir vandens nuo 65 iki 80 procentų.

Bakterijų Charakteristika

DYDIS.—Bakterijos celė yra neapsklembiamai maža masė. Ji yra matoma tik su labai padidintu įrankiu—mikroskopu. Jų didumas yra mieruojamas mikronais. Terminas mikronas yra lygus vienai tūkstantinei dalelei (0.001) milimetro, arba visiems žinomai mierai 0.00004 dalelės colio. Jų vidutinis didumas—vienas mikronas, bet gali būti 0.2 mikrono, o kitos net 25 mikronų ilgio. Tačiau yra ir tokių, kad visai negalima jokia miera mieruoti, ant tiek mažos.

Kad išreiškus bakterijų didumą Kendall'is duoda sekamą skaitlinę, būk 37,000 tyfoido bacilų, sudėjus vieną ant kitos, sudarytų medžiagą vienam degtukui. Kitas jo palyginimas: jei mes padidintume šešių pėdų vyrą proporcingai, kaip bakteriją, tai būtų 6,000 pėdų aukštumo ir 500 pėdų per pečius platumo. Nieko sau milžinas!

JUDĖJIMAS.—Bakterija, didžiumoje rūšių, yra aktyviška, tai yra, kilnojas iš vietos į kitą. Tokia jų savybė gelbsti prisiartinti prie maisto ir priešingai, tai yra, nepatapti kitiems maistu. Jei jos kilnojas, tai kaip? Kojomis ar rankomis? Ne. Jos turi "irklius," o ne rankas ar kojas. Šie irklai yra, it plaukučiai, vienas ar keli ant bakterijos, vadinami *flagella*.

VEISIMASIS.—Dauginimasis ar reprodukcija bakterijų yra pasekmė paprasto celės persidalinimo į dvi dalis. Jei aplinkybės tinkamos dėl bakterijų augimo, tai celė, kada pilnai pribrešta, dalinas pusiau į dvi naujas celes. Šios jaunos celės kiekviena atskirai egzistuoja, auga, vystosi, pasiekia pilną pribrendimą ir tada vėl persidalina tuo pačiu procesu.

Bakterija subręsta į dvidešimtį minučių ar kiek ilgiau. Laike dvidešimt keturių valandų, dauginantis tokiu greitumu, kiekviena bakterija susilauktų daugiau 16,500,000 anūkų. Tiesa, tokie skaičiai nėra aktualūs ir visai negalimas. Pirma, negu jų skaičius pasiektų vieną milijoną, greitis jų dauginimosi būtų sulaukytas iš stokos maisto ar susikuopimo iš jų pačių išmatų, kurios yra pavojingos joms pačioms. Skaitlinė yra įdomi tuom, kad parodo pasakiškai greitą dauginimąsi. Kas atsitiktų iš vienos bakterijos į metus? Negalima įsivaizdinti.

SPORA.—Kas ji? Bakterija, kaip ir visos. Ji skiriasi nuo paprastos bakterijos tuom, kad ji turi išvysčius labai storą lukštą. Tikslas tokios išlaukinės celės sienos yra apsaugoti gyvybę staiga susidarius nepalankioms aplinkybėms. Spora nie-

ko nevalgo ir nesidaugina. Toks bakterijos gyvenimas galima palyginti su lokio-meškos žiemojimu-hibernacija. Priežastis, dėl kurios ji pasiduoda tokiam gyvenimui, aišku, ne iš gero. Joms irgi būna "blogų" laikų ir tenka alkis ir šiluma ar šaltis kęsti. Tokiuose atsitikimuose jos išmoksta pakeisti save į sporą ir taip išlieka gyvos.

Spora pakenčia šilumą—70° C.—ir nuodus daug stipresnius, nei paprasta-aktyviška bakterija. Šiluma ir antiseptikas užmuša paprastą bakteriją, sutraukdami jos protoplazmą į "varškę"; spora neturi daug druskų ir vandens, tad būdama pusiau sausa, yra daugiau atsparesnė.

Spora išsivysto į naują bakteriją išsirutuliodama, sulaužydama lukšto sieną, ir tada persidalina į dvi paprastu būdu, kaip jau aukščiau minėta.

Bakterijos gali labai ilgai išgyventi kaip spora. Pavyzdžiui, *Anthrax bacillai* išgyvenę per 30 metų kaip spora ir turėjo užtekčiai gyvumo, kad apkrėstų tipiška liga. Žemėje spora gali išbūti gyva 50 metų, o kitos net 100 metų; ir, jei šimtą, turbūt, tūlos jų yra visai nemirštančios? Visai nesenai Dr. C. B. Lipman, Californijos Universiteto profesorius, raportavo, kad suradęs vieno šimto milijonų metų senumo mikrobų anglies sluogsnuose.

KAPSULA-VOKAS.—Bakterija turi dar kitą savybę, kuri verta pažymėti, tai apdangalą-voką. Tiesa, ne visos. Vokas gali apsiausti vieną bakteriją ar charakteringą grupę. Medžiaga vokui išsivysto iš bakterijos išlaukinio kūno—*ektoplazmos*.

Kur Randas Bakterijos?

Bakterijų yra visur. Nei jokia kita gyvybė nėra taip universaliai apsigyvenus, kaip bakterija. Ji yra ore, ant žemės, žemėse net per kelias pėdas, vandenyje, ypatingai nešvariame, ant mūsų kūno, burnoje, skrandyje, žarnose, sekrecijose, kaip tai: piene, šlapime ir kitur.

Tyrimai įrodo, kad aukštuose kalnuose ir glaciariuose bakterijų kaip ir nėra, bet oro dulkėse yra neapsakomai daug jų. Laimė, kad ore plaukiodamos bakterijos nesidaugina. Kodėl? Mat, joms negana drėgnumo, organinio maisto, ir atmosferos temperatūra neganėtinai gera—per šalta... Nors saulės spinduliai apšildo, bet ultra violetiniai spinduliai naikina bakterijas. Viena bėda su ultra violet spinduliais yra, kad jie nepereina per dulkes ir dūmus, kurie laiko didmiesčius apgaubę. Todėl saulės šviesa nėra taip naudinga mieste, kaip ji yra ant ūkės gyvenant.

žemės paviršius bakterijų apgyventas pusėtinai storai, nes čia joms yra pilnai organinių medžiagų, ant kurių jos plečiasi, bujoja ir naikina viską, kas joms po „kojų“ pasimaišo—gyvi ar negyvi organizmai. Vienos jų gyvena ant gyvų kūnų, o kitos ant mirusių.

Bakterijos yra gyvos, tai ir valgo. Bet ką? Jos valgo tą, ką jos išmoko ar pamėgo. Parazitai maitinasi gyvų organizmų kūnu, o *saprophytai* maitinasi mirusių organizmų kūnu. Pastaroji yra naudinga bakterija, nes ji sunaikina, pakeičia mirusių kūnus į tinkamą medžiagą, kurią kiti kūnai pasinaudoja—maitinasi ir auga. Netiesioginiai ir žmonės bakterijų pasidarbavimo vaisiais naudojas, maitinas, ir su jų pagalba kitus gaminius prirengia.

Kas aukščiau pasakyta, labai puikiai supuola su Greaver'io išsireiškimu: „Augmenys ir gyvuliai, neišskiriant žmogų, gamtos yra leidžiami užlaikyti savo kūnus taip ilgai, kaip ilgai jie yra naudingi, bet taip greit, kaip jų gyvybė užgęsta, jie yra nuvežami į bakterijų 'krematoriją,' taip, kad elementai, iš kurių jie subūdavo, lieka maistu kitiems augmenims ar gyvuliams.“

Kas ir Kaip Atrado Bakteriją?

PIRMI BANDYMAI.—Mikroskopo išradimas buvo vienu tų didžiausių triumfų, kuris neturi sau lygaus, kas būtų davęs tokią galimybę bakterijas studijuoti. Jį išstobulinus tebuvo galima amžiais sapnuota nematoma gyvybė pamatyti.

Kas pirmas matė bakteriją? Tikrai nežinoma. Nuomonės skiriasi, tad jas ir paduosim, kaip tokias. Vieni spėja, būk jezuitas Kircher'is, apie 1660 m., žiūrėdamas per mikroskopą pastebėjęs gyvybę; kiti mano, Antony Von Leeuwenhoek'as, 1667 m., pirmu kartu matęs mikrobus. Jo mikroskopas buvęs moderniniam lygus, per jį galėjęs matyti drabną gyvybę...

Leeuwenhoek'as gimė spal. 24, 1632 m., Delfto mieste, Holandijoje; mirė rugpjūčio 26, 1723 m., būdamas 90 metų. Jis iš užsiėmimo buvo audėjas. Vėliau tarnavo teisme už raštininką per 39 metus. Liusu laiku mėgo dirbti mikroskopam stiklus (lenses). Jo nuostabai, per savo dirbinį pamatė nuo dantų paimtoje medžiagoje didžiausią knybždyną gyvūnėlių. Daugiau jų bandė rasti. Rado visur: vandenyje, lietaus lašuos ir kitur. Juos užvadino *unimalkulais* ir nupiešė jų išžiūrą. Blaivaus proto ir pažangus žmogus buvo. Tų dienų dogmos nei prietarai nepastoję jam kelių tiesos, paremtos faktais, jieškoti. Jis ją ir rado! Deja, prietaringi žmonės juokus darė iš jo ra-

dinio, kaip ir iš Galileo ir kitų... Bet daug žmonių jį gerbė ir jo darbą įvertino. Londono Karališka Mokslo Draugija net į narius jį pakvietė. Tačiau jis, būdamas užimtas, nesurado laiko nei į vieną susirinkimą nuvykti.

MIKROBŲ ATsiradimo TEORIJA.—Kaip daug kitų klausimų, taip mikro-organizmo atsiradimas, gilioje praeityje, buvo dėstoma teoretiškai. Manoma, kad ši gyvybė atsiranda, išsivysto pati savaime supuvusioje medžiagoje. Kiti tą nuginčino. Jų supratimu, niekas iš nieko neprasideda, taip ir mikro-organizmo gyvybė neprasidėjo. Pastaroji nuomonė moksliska, teisinga, bet ne taip lengva įrodyti, kaip pasakyti. Mat, reikalingas sukas apie nematomo organizmo išsivystymą. Kaip įrodyti? Koki būdai panaudoti, kad visi suprastų? Tai buvo pamatiniai svarbūs klausimai. Pagaliau, jie nepastoję kelio nugalėti...

Moksliską bandymą Abbė Spallanzani's padarė 1777 m. Jis prirengtą mikro-organizmui auginti skiedinį išvirino ir kietai užkimšo indą; rūgimas nepasirodė iki indas nebuvo atkimštas. Šis demonstravimas tuomet buvo nepriimtas, remiantis aiškinimu, būk oras neįėjęs indan, todėl gyvybė neišsivysčius. Hoffman'as, 1860 metais, Chevreuil'is, Pasteur'is, 1861 m., ir Tindall vėl tęsė tyrinėjimą.

Pasteur'is pakartoja aukščiau pažymėtą eksperimentą pagerinta metodu. Jis įleidžia ir orą per plono stiklo susukiotą vamzdelį, tokiu būdu iš oro dulkės negalėjo įsigauti indan. Jis per keturis metus laikė tą sterilizuotą „brogą," vienok gyvybė neišsivystė. Šiuo paprastu eksperimentu jam pavyko užduoti mirtinas smūgis mikro-organizmo savaime atsiradimo teorijai, kad ji daugiau nedrįso galvą kelti. Jo laimei, Cohn'as, 1871 m., pastebėjo sporas, kurių lengvas karštis neįstengia sunaikinti, tuomi papildydamas Pasteur'io aiškinimą.

Šviesos Kova su Tamsa

MIKROBAI IR LIGOS.—Girolamo Fracastor, 1546 m., pirmu kartu meta kibirkštį šviesos į nematomos gyvybės pasaulį. Jis dejuoja, kad „griešnos" akys negali matyti jį. Ką Fracastor'is jautė, tas vėliau liko realybe—surasta unimalkulai-bakterijos. Marcus Antonius Plancz'as, gydytojas Vienos mieste, 1763 m., atskleidžia tamsos uždangą toliau ir dėsto ryškiau apie mikro-organizmą. Nurodo: kad visos ligos turi ir specifiskus perus; kad ligomis apsikrečiama iš oro ir nuo asmens; ir kad perams reikalinga specifinių vaistų. Deja, jo dėstymas sutinka priešginiavimų, nedaro progreso.

Vienok šviesos kibirkštis, kartą pažiebta, ruse-na. Ji vėl prašvinta; 1839 m., Schwann'as dėsto apie rūgimo procesą ir įrodo, kad rūgimas yra mikro-organizmo padaras. Donnė tais pačiais metais studijuoja iš ligonių žaizdų pūlius ir suranda ten mikro-organizmų. Bessis, 1838, tyrinėja gyvulių ligas ir suranda, kad mikrobai perneša ligą nuo vieno antram; tuom jis įrodo galimybę ir žmonių ligų paėjimą. Henlė, anatoms, 1840 m., tvirtina, kad Bessis turi pagrindą ir pabrėžė: kiekviena apkrečiama liga turi orga-

letą kitų. Kiek vėliau difterijos organizmas, *typhoid*, *tetanus*, *influenza*, *plėga* ir kitos atrasta kitų tyrinėtojų pasinaudojant Koch'o pateiktomis metodomis.

Žmogaus Kova su Priešu

IMMUNITY-ATSPARA.—Atspara prieš bakterijų nuodus originaliai buvo tik spėliojimu. Plett'as, provincijos mokytojas, gyvenęs arti Kiel, 1791 m., pirmas pastebėjo, kad asmuo susirgęs "karvių" raupais išvysto atsparumą prieš raupus, ir jis tiksliai įčiepijo vaikus tų raupų syvais,—vaikai nesusirgo raupais. Po to, Dr. Edward Jenner'is, 1796 m., padarė grynai moksliską tyrimą įčiepydamas vaikui į ranką "karvės" raupų syvą, o paskiau įleido pūlių iš raupų pučkų ir atrado, kad raupų liga vaiko neima. Pasteur'is, 1876 m., tęsė šį aktyviško atsparumo tyrinėjimą. Šiandien ši sąvoka išstobulinta iki pagaiduojamo laipsnio ir naudojama su pilnu pasisekimu.

Bakterijų nuodų syvai pirmu kartu atskirta nuo bakterijų Ronx'o ir Yersin'o, 1888 m. Tų syvų įleigus į gyvulio organizmą išsivysto tipiška liga. Behring-Kitasato ir Tizzoni-Cattani, 1890 m., pagamino priešnuodžius tetanus nuodams. Difterijos gydymui priešnuodžiai panaudota 1894 m. Tais pačiais metais Pfeiffer'is surado, kad įleigus į gyvulį tipiškos bakterijos nuodų išsivysto priešnuodžiai, kuriuos išėmus iš gyvulio kraujo galima panaudoti gydyt tą pačią ligą. Tokis priešnuodis (serumas) prieš cholera pagaminta Hoffkin'o 1893 m., prieš typhoid—Wright ir Sémple, prieš plėgą—Marmorek'o 1896 m. Widal ir Grunbaum, 1896 m., atskirai darbuodamies pastebėjo atsparos serume sujungimo bakterijų reikšmę ir veiksmą, kas buvo nauju priedu medicinos mokslui, nes parodė, kaip su serumu ligas pažinti (diagnostyti).

Devynioliktam šimtmeetyje, ypač pabaigoj, daug kas naujo surasta, serumu gydymas ir diagnostymas užsikopė į pačią aukštumą medicinos moksle. Pasekoj Koch'o pagerintos metodų tyrimui mikro-organizmų trumpu laiku išaugo platus ir veiklus bakteriologijos ir protozoologijos mokslas grynai ant moksliskų pamatų...

Mūsų laikais ar nebus vienu svarbiausių atradimų, tai *spirochaeta pallida* arba sifilio organizmas. Sifilio liga jau buvo žinoma 15-to šimtmečio pabaigoje, bet jo organizmą surado, 1905 m., Schaudinn ir Hoffman. Gi Ehrlich'as, apie 1911 m., atrado Salvarsan arba 606, svarbų vaistą sifiliui gydyt, kuris buvo rezultatas 605-kių bandymų. Yra daug kitų svarbių atradimų. Deja, šio rašinio ribos neleidžia suminėti.

Ligas Gimdančios Bakterijos

nizmą ir reikalinga tęsti tyrinėjimą, kad juos pažinti. Pasteur'is ir vėl šviesoje figuruoja. Jis demonstruoja ir įrodo, kad kiekviena liga abiejų—augmenų ir gyvulių—turi skirtingą veislę organizmų-bakterijų. Tačiau jis nepajėgė surasti būdo, kaip atskirti organizmo veisles vieną nuo kitos...

Pasteur'is pats pašventė gyvenimą šiai mokslo šakai ir buvo tikru eliksiru-akstinu kitiems. Jį uoliai pasekė Dr. Robert Koch'as, kuris irgi bakterijas tyrinėti pamilo. Jis, būdamas sumanus, padarė žingsnį toliau, tai yra, išgalvojo būdą, kaip atskirti vieną veislę bakterijų nuo kitos, kad gauti tyrą vienos rūšies organizmą. Anthrax bacillos buvo demonstruotos bakterijom pagamintoje tirštoje tyrėje, 1876 m., atskirtos nuo kitų. Tyrimo naują būdą aprašė spaudoje 1881 m. Pagerintais būdais jis į trumpą laiką atskyrė ir daugiau bakterijų veislių, būtent: tuberkuloso (1882 m.), choleros (1884 m.), ir ke-

Istorija Aukštyn Kojom

Kaip mokslo maska prisidengę šių amžių barbarai
trempia šviesą apie praeitį žmonių, rasių, tautų ir šalių

A. KLIMOVAS

Kas gi atrado Ameriką—Kristupas Kolumbas ar “tikras vokiečys” Erichas Rudasis? Kiekvienam žodyne, kiekvienam geografijos vadovėlyje aiškiai sakoma, kad Ameriką atrado Kolumbas. Tik vokiečių fašistiniai išminčiai, tie prisiekę bet kokio mokslo darkytojai, nusprendė iš naujo “Ameriką atrasti.” Jie tvirtina, kad daug anksčiau, negu Kolumbas, Ameriką buvo atradę vokiečiai.

Vienintėliu pagrindu šiems tvirtinimams laikomas faktas, kad senovės islandų padavimuose (o islandai vokiečių fašistų priskaitomi prie “kilniosios šiaurės germanų rasės”) minimas kažkoks Erichas Rudasis, ištremtas iš Ispanijos už žmogžudystę ir apsigyvenęs Greenlandijoje. Pagal šituos padavimus esą pats Erichas Rudasis arba kuris “garbingas” jo ainy su laivu audros buvęs nuneštas į kažkokią salą, kuri priklausiusi Amerikos žemynui. Jokių, nei Ericho Rudojo, nei jo ainių, pėdsakų Greenlandijoje ir juo labiau Amerikoje neliko, bet tas fašizmo išminčiams galvos nekvaršina.

Senovės germanai, rašo prieš metus išleisto “Vokietijos Istorijoje” kažkoks Gebelis, ne tik tai buvo nugalėję jūras ir vandenynus, bet jau du trys tūkstančiai metų prieš mūsų erą traukė žygį iš Skandinavijos ir buvo įsteigę dideles germanų valstybes Indijoje, Irane, Chinijoje, Graikijoje, Italijoje ir tt. Šito fašistinio “istoriko” teigimu nugalėtojai “veisėsi labai pamažu” ir jų įkurtos valstybės išnyko be pėdsakų.

Žmonių neapkenčiančios rasinės teorijos šalininkai negali įsivaizduoti, kad žmonijos istorijoje būtų galėjęs įvykti koks reikšmingas įvykis be vokiečių. Šis kliejimas vokiečių fašistams reikalingas tam, kad “ideologiniai sustiprintų” bjaurias vokiečių imperializmo tendencijas, siekiančias viešpatauti virš viso pasaulio, virš visos žmonijos.

Tikrai mokslinė, istorinė tiesa apie vokiečių gentis, tvirtai paremta giliu istorinių paminklų pažinimu, išdėstyta daugelio mokslininkų veikaluose nieko bendra neturi su tik ką sukurtais vokiečių fašistų pasakomis. Senovės germanų istorijai be kitų daug dėmesio kreipė ir didysis

mokslinio socializmo grindėjas Engelsas. Atydžiai išnagrinėjęs didžiulę mokslinę medžiagą, Engelsas padarė išvadą, kad “vokiečiai toli gražu ne pirmieji gyventojai tos teritorijos, kurią dabar jie užima. Mažų mažiausia trys rasės buvo jų pirmtakūnai.”

Taip atrodo tikroji istorija.

Fašistinių pseudo-istorikų kliejimas nesitenkina vien senovės germanais. Tokiu pat būdu jie naujai “perrašo” visą Vokietijos istoriją, o taip pat ir visų kitų tautų, kurių istoriniai keliai kokiu nors būdu buvo susidūrę su vokiečiais.

Senovės išsigimę romėnai ir graikai—juos “išgelbėjo” germanai. Dabar išsigimę arba išsigimsta visos dabartinės tautos ir valstybės, žinoma, išskiriant iš jų tarpo tik “Trečiąją Imperiją.”

Apie šiandieninę Franciją minėtam Gebelio “veikale” šitaip sakoma:

“Didelė jos gyventojų dalis žuvo didžiajam karė... Jiems papildyti iš kolonijų parvežamas vis didesnis skaičius negrų. Be savo kolonijų gyventojų ji būtų tik antros eilės valstybė. Europos Francija, kurios šeštą dalį visų gyventojų sudaro negrai, vargiai galima laikyti baltosios rasės tauta.”

Kadaise Engelsas rašė: “Niekas pasaulyje neįsivaizduoja tokios neapykantos francūzams, kaip prūsų junkeriai.” Vokiečių fašistai teisėtai save laiko prūsų junkerių ainiiais ir jų darbo tęsėjais, “prūsų junkerių dvasios” riteriais. Jie ne tik tai paskelbė neapykantą prancūzams teorijoje, bet ne mažiau skleidžia panieką ir pyktį prieš visas kitas pasaulio tautas. Prūsiją, prūsišką policinę valstybę, prūsiškumą visose jo formose ir pasireiškimuose vokiečių fašistai kiekvienam žingsnyje kelia į padanges, laikydami tai “ideališku dabartinės dvasios produktu.” Jų manymu, Prūsija visoj Vokietijos istorijoje vaidinusi ypatingą vaidmenį sujungiant išsibarsčiusias vokiečių valstybes. Iš tiesų gi ir šis tvirtinimas yra prasiimanymas ir melas.

“Nuo Fridricho II-jo laikų,—rašė Engelsas,—Prūsija matė Vokietijoje, kaip ir Lenkijoje tik teritoriją užkariavimams, teritoriją, kurioje plė-

šiama, kas galima, bet kurioj, savaime suprantama, tenka dalintis su kitais. Pasidalinti Vokietiją kartu su svetimomis valstybėmis, visų pirma su Francija—tokia buvo Prūsijos 'vokiškoji misija' nuo 1740 metų."

Engelsas patiekia ištisą eilę pardavysčių, kurias sistemačiai ir be paliovos atlikdavo prūsų junkeriai valdovai prieš Vokietiją.

Prūsų karalius ir hercogas vokiškieji fašistai vaizduoja kaip genialiausius politikus, kaip narsius karius, beveik pusdievius, atsiųstus į nuodėmingąją žemę tik tam, kad paruoštų atvykimą "paties" fiurerio Hitlerio. Bet kadangi jie net iš tikrųjų stambius Vokietijos istorijoje veikėjus piešia savotiškai pagal savo išmanymą, tai gaunasi pikta, bjauri karikatūra. Pagal Gebelio tvirtinimą "didysis kurfiurstas" Fridrichas Vilhelmas ir prūsų karalius Fridrichas II buvo nepaprasti tuo, kad nesilaikydavo jų pačių laisvai sudarytų ir pasirašytų sutarčių, su begaliniu lengvumu nuolat keisdavo savo sąjungininkus, pagrobavo svetimose sostinėse "valstybės išdavikus" ir po to juos nužudydavo ir tt. Žodžiu sakant, pagal fašistų atvaizdavimą, tai buvo ne valstybės veikėjai, o daugiau ar mažiau nusisekę žulikai arba kriminaliniai nusikaltėliai.

Nenuostabu, kad skyriuose, pašvęstuose naujajai pokarinei Vokietijos istorijai, fašistiniai išminčiai atvirai ir ciniškai giria Rožės Liuksemburg, Karolio Liebknechto, Ratenau ir daugelio kitų užmušėjus.

Visa šita niekšybė, kuri kaž kodėl fašistinė Vokietijoje vadinama "istorija," persunkta tvirčiausia neapykanta savo šalies liaudies masėms, panikos baime prieš jų pastangas siekti geresnio gyvenimo, prieš jų norą kovoti.

Pagal kito fašistinio "mokslininko" S. Helfericho nuomonę, Vokietijos liaudies masės kaltos tuo, kad ispanai, olandai, portugalai ir anglai "išgrabstė" kolonijas, o Vokietija "pasivėlino į tą gyvenimo šaltinį."

Išskaičiuodamas "užsienio priešus," pavojingus Vokietijos vienybei, Gebelis sudaro ir ilgą "vidaus priešų" sąrašą, kurio pirmoj eilėj įrašyta Vokietijos darbininkų klasė. Jis rašo: "Vokietijos vienybei atsirado dar blogesnis priešas—tai augančios proletariato masės." Vokietijos liaudies darbo masės, pagal fašistų nuomonę, kaltos tuo, kad jos atkakliai žingsnis po žingsnio sukūrė savo klasines organizacijas ir pirmon eilėn Komunistų Partiją, kad jos ir dabar nenori badaut, smilkti ir tapti kanuolių mėsa įgyvendinant reakcingiausios vokiečių buržuazijos klikos planus.

Iš patiektų faktų lengva įsivaizduoti visą kultūrinį sužvėrėjimą, moralinę menkystę, kuriuos milžinišku mastu kultivuoja vokiečių fašistai. Jų pastangomis istorija paversta purvina laukinės rasių teorijos tarnaitė, kuri kartu su ta teorija vokiečių fašistų naudojama kaip įrankis ideologiniam "didelio karo" paruošimui.

Nebyliai

Žinau, sieloje audros siaučia,
Ten mintys klaikios pinas,
Skausmingai virpa lūpos...
Bet jūsų žodžius surakino.

Kai keliasi gyvybė žemėj,
Kai laisvė su mirtim kovoja—
Vėl akys ašarose skendi,
Bet žodžių lūpos nekartoja.

Sulinkę einate į tolį,
Jums vargas takus nužymėjo,
Kai saulė gęsta vakaruose—
Jums kryžkelėje pamoja vėjas.

Siela, tartum, kalėjimas šaltas,
Ten miršta laisvė, džiaugsmas jūsų...
Ten žodžiai kali surakinti
Pilkųjų nebylių—manųjų brolių.

Ona Mičiutė.

(Iš "Varsnų")

Nepastosite Kelio

Nepastosite kelio pavasariui,
Kada upėmis, laukais
Ir medžių šakelėmis
Jis ateina į mūsų sodybas...
Kiekvienas žiedas, išsprogęs lapelis,
Drugys margasparnis
Jūsų puolimą atrems!

Nenustelbsite žodžių, skausmuos jie pribrendo,
Minties, ką krūtinėje savo išugdėm...

Iš kelio, jūs juodvarniai klaikūs!

Šešėliai, jūs dengiat mums žydrąjį dangų!

Pavasaris beldžias į mūsų trobas—

Sieloje ir lūpose skausmas nebtelpa...

Išėję į vieškelį platų—

Negrįšim!

Mes skelbsim, mes kursim gyvenimą naują!

Ona Mičiutė.

(Iš "Varsnų")

PERŽVALGA IR KRITIKA

Judošiai ir Jų Darbai

Išdavikai Amerikos Istorijoje ir Sovietų Sąjungoje, parašė L. Pruseika. Išleido "Vilnis," 80 pusl., kaina 15 centų, 1938.

Šiuo tarpu Amerikos buržuazinė spauda šiek tiek aptilo triukšmavus apie Sovietų Sąjungos valymąsi nuo trockistinių-bucharinistinių kriminalistų ir judošių. Bet prieš metus, tai buvo jai saldžiausia tema. Niekimas ir plūdimas Sovietų valdžios, o ypač Stalino ir visos Komunistų Partijos tiems redaktoriams nenuslysdavo nuo liežuvio nei vienai valandėlei.

Nuo to negarbingo darbo neatsilikdavo nei mūsiškė lietuviškoji fašistų, klerikalų ir socialistų spauda. Ji irgi sunkiai prakaitavo sumaišymui socialistinės santvarkos su juodąja žeme. Dabar ir ji šiek tiek apri-
mo.

Prie apraminimo tų mūsų amžinų kritikų, be abejonės, prisidėjo iškėlimas aikštėn Vokietijos šnipų veiklos Jungtinės Valstijose—čia pat mūsų visų panosėje. Juk kai Maskvos teismuose buvo parodyta, kad trockistinių kriminalistų ranką dirguoja Vokietijos ir Japonijos plėšikai, tai amerikiniai nevierni Tamošiai apšaukė išmis-
lu, negalima fantazija. Betgi pasirodė, kad ta pati hitlerinė juoda ranka savo darbą varo čionai prieš demokratiją. Jeigu čia tuo prakeiktu darbu užsiima fašizmo agentai, tai juk šimteriopai greičiau jie darbuosis šalyje socialistinės demokratijos.

Pagaliau komunistai atvertė labai seną Amerikos istorijos

puslapį ir parodė žmonėms, jog ši šalis turėjo savo judošius Arnoldus ir Burrus. Tai buvo Washingtono ir Jeffersono laikais, kai amerikiečiai nuvertė Anglijos viešpatavimą ir kūrėsi nauja santvarka. Jei čia nebuvo fantazija, bet plieninė tikrovė, tai kodėl Sovietų žemėje atsiradimas judošių turėtų būti fantazija?

Tų visų įvykių ir atsitikimų surišimui ir atbudinimui reikėjo populiarės brošiūros. Mums atrodo, jog šitą darbą gerai atliko L. Pruseika savo brošiūroje *"Išdavikai Amerikos Istorijoje ir Sovietų Sąjungoje."* Pirmoje savo brošiūros dalyje jis paima Amerikos judošius ir parodo jų darbus. Jie irgi buvo revoliucijos dalyviai, bet virto parsidavėliais ir judošiais. Tai be galo įdomus palyginimas su panašių išsigimėlių darbu Sovietų Sąjungoje. Iki šiol mūsų literatūroje nebuvo iškelti aikštėn amerikiniai judošiai.

Nors trumpai, bet ryškiai brošiūros autorius parodo trockistų-buchariniečių išsigimimą ir sujudošėjimą. Jis parodo, kad nei Trockis, nei Rykovas, nei Bucharinas, nei Zinovjevas nebuvo tikrais, nuoširdžiais Lenino bendradarbiais ir tikraisiais senaisiais bolševikais. Vienoj ar kitoj formoje jie sistemačiai kovojo prieš Leniną ir bolševizmą. Jų išsigimimas į kriminalistus ir Hitlerio bei Japonijos šnipus buvo neišvengiamas—jų teorija, jų kečiai ir jų darbai vedė prie to. Jų karjera baigta. Su didžiausiu pasibjaurėjimu Sovietų liaudis nušlavė juos nuo žemės paviršio.

Brošiūros autorius baigia savo kūrinių draugo A. Višinskio, valstybės gynėjo, žodžiais: "Išvilkimas aikštėn tos gaujos šnipų turi didžiausios reikšmės ne tiktai mūsų socialistinei revoliucijai, bet visam tarptautiniam proletariatui. Tai turi didžiausios reikšmės taikos reikalui visam pasaulij. Tai turi didžiausios reikšmės visos žmonijos kultūrai, kovai už tikrą demokratiją ir tautų laisvę, kovai prieš visus karo siaubūnus, kovai prieš internacionales provokacijas ir provokatorius."

Šios brošiūros plačiausias pasiskleidimas lietuviškose masėse yra greitas reikalas viso darbininkiško judėjimo.

Daug Prirašė, bet Nieko Nepasakė

"Anuo Metu Vieکشniuose ir šiauliuose," parašė M. Biržiška, 378 pp. Kaunas. 1938.

Tai labai stora ir labai didelio formato knyga, techniškai gražiai padaryta ir išleista. Tai beveik ir viskas, kas reikėtų pasakyti. Dar galima pridurti tai, jog tai yra M. Biržiškos autobiografija, apimanti jo kūdikystę ir studentystę. Knyga nutrūksta su p. Biržiškos užbaigimu mokslo 1901 metais.

Perskaitęs šitą storą knygą, žmogus klausia savęs, kokiems tikslams ar galams autorius ją rašė ir dar savo kaštais išleido? Juk tai, kas joje yra vertingo, šiokios tokios svarbos, būtent, keli bruožai apie p. Biržiškos kilmę ir jo pasisėkimus bei nepasisėkimus mokykloje, buvo galima pasakyti keliolikoje trumpų puslapių.

Mano gyvenime man teko skaityti gana daug knygų, visokių knygų. Bet "Anuo Metu Vieکشnuose ir Šiauliuose" buvo pirmutinė, kurią perskaitęs jaučiausi visai veltui varginęs akis ir aikvojęs laiką. O pamatęs knygą ir jos autorių, kuris yra visuomeniškas, matęs ir šilto ir šalto, nestovėjęs nuošaliai nuo ilgo laikotarpio visuomeninio gyvenimo verpetų, tikėjau rasti daug naudingų žinių apie tą ilgą Lietuvos gyvenimo laikotarpį, bent jau apie tų laikų rusiškų mokyklų sistemą, apie caro pastangas lietuvius ir lenkus surusinti ir tt. Deja, teko, skaudžiai nusivilti.

Tiesa, ta didelė knyga pilna žodžių — žodžių, žodžių ir žodžių, kupetos žodžių, mažmoželių, menkniekelių, vardu ir pavardžių berniukų ir mergaičių, tai šen, tai ten dar įdrėbtas vienas kitas mokytojas, valdininkas. O jau kunigų, tų kunigų, ir tu man surink jų tiek ir atmink juos!

Beje, veikalas gausus paveikslais — pavienių žmonių, pavienių studentų, ištisų klasių ir grupių. O jau tų nuotraukų kryžių, koplyčių ir bažnyčių, tartum jų nei vienos nebeliko visoje Lietuvoje, nepatekusios į pono Biržiškos knygą.

Iš šios knygos apie patį Biržišką sužinome tik tiek. Jis gimė Vieکشnių miestelyje 1882 metais. Tėvas, Antanas Biržiška, buvo gydytojas, o motina, Biržiškienė, buvo mokytoja (p. 1). Tik ant 103-čio puslapio surandame, kad Mykolas Biržiška turėjo du broliukus, Vaclovą ir Viktorą. Surandame ir tai, kad tėvas savo sūnus dažnokai ir rykšte nuplakdavo (p. 108). O kad apčiuopiamai spręsti, kokių knygos autorius buvo gabumų, kaip jam sekėsi moksle, tai turi perskaityti visą 378

puslapių knygą ir tai dar tikro žinojimo neįgausi. Ten jam šiek tiek geriau sekėsi, o ten prasčiau — ir taip, ir taip, puslapis po puslapio.

Beje, autorius pasako ir tai, kad jį ir jo broliukus tėvai augino lenkais, o jis tapo "litvamanu" tik tai baigdamas mokyklą pradžioje šio šimtmečio.

Profesorius M. Biržiška tik tai prabėgamai grybšteli savo religinius apsisvertimus ir atsisvertimus. Sužinome, kad jam IV-V klasėje besant "ėmė kilti ir kankinti tikiybines abejonės." Bet ne tiek iš moksliško įsigilinimo ir atsidavusio studijavimo, kiek iš "kapelionų argumentacijos" ir "iš dalies net pačiam kapelionų elgesiui kai kada atšokstant nuo mano vaikiškai reikalaujamo kunigo idealo." Biržiška atsisveikino su Dievu ir bažnyčia (pp. 168-169). Kaip ten nebūtų, Biržiška virto bedieviu ir juomi ilgai, ilgai išbuvo, bet štai, be niekur nieko, tik "po įvairių tikiybinio jausmo bangavimų" tik tai 1922-1923 metų laikotarpyje, jis ėmė ir vėl sugrįžo prie to paties Dievo ir tos pačios bažnyčios (p. 112). O tai buvo laikai, kada Lietuvos vairą valdė klerikalai, katalikų bažnyčios šulai. Tada "geru kataliku" būti buvo mokytiems žmonėms ir "garbė" ir didelė nauda. Taip visi Biržiškos atsivertimą suprato ir aiškino. Tą buvo girdėjęs patsai Biržiška, todėl ir pastaboje šios knygos profesorius pusia lūpų nuneigia tokį jam daromą užmetimą.

O kad Biržiškos atsivertimas prie "dvasios šventos" nieku jam nepakenkė, tai parodė pačiam Kaune neseni įvykiai, kada pažangų Kauno Universiteto profesorius Krėvė-Mickevičių Smetonos valdžia

išmetė iš svarbios, atsakomingos vietos, o įdėjo M. Biržišką. Keista tik tas, kad Biržiška jieškojo tokių suaugusių žmonių, kurie jam tikėtų, jog jo tie vartaliojimaisi, netgi visa jo politinė karjera, nieko bendro neturėjo su bėgančiu gyvenimu, su politika, su situacija Lietuvoje.

Jeigu ko šita stora knyga mus išmokino, tai to, jog pas M. Biržišką yra didelė stoka ir atvirumo ir sąžiniškumo. Linkime, kad rašydamas antrą dalį savo ilgos autobiografijos gerbiamas profesorius tą didelę spragą užkištų. B.

"Apmaudos Dienos"

"Days of Wrath," parašė francūzas rašytojas Andre Malraux, pp. 173. 1936.

Amerikoniška darbininkiška literatūra praturtėjo vienu nepaprastu kūrinium, kai Random House Book leidykla anglų kalba išleida šią garsaus francūzo rašytojo Andre Marlaux knygą. Tai apysaka iš fašistinio perversmo Vokietijoje.

Veikalo tūrinys yra toks: žymus vokiečių komunistas, palikęs savo žmoną ir kūdikį demokratinėje Čekoslovakijoje, sugrįžo Vokietijon darbuotis. Jį autorius pavadina Kassneriu. Apie tai, matyt, užuodžia hitlerininkai ir pradeda jo jieškoti. Jeigu jį sugaus, jam bus mirtis!

Kassner patenka į fašistų rankas. Jį kamantinėja. Jį bjauriai sumuša. Jis neprisi- pažįsta esąs tuo fašistų jieškojamu asmeniu. Jį įmeta kalėjimui. Pagaliau laikraščiai paskelbia, kad "Kassner" atsirado, butent, atėjo jaunas vyras ir pasisakė, kad tai jis yra tas, kurio policija taip jieško. Tai buvo liuosnoris kovotojas, kuris pasiaukuoja, idant išplėšus iš fašistų nagų tikrą Kassner. Tas

kovotojas, be abejo, tapo nužudytas. Kassner buvo paleistas iš kalėjimo ir sugrįžo pas savo draugę, kurią rado namie kūdikį migdant ir šnekant jam apie jo tėvą ir kitus kovotojus fašistų naguose.

Retas kuris rašytojas taip giliai, vaizdžiai ir įtikinančiai gali perduoti skaitytojui jausmus žmogaus, patekusio į fašistų rankas ir į kalėjimą ir

laukiančio mirties, kaip Marlaux. Ir šios apysakos centralinė figura (Kassner) pasilieka skaitytojo jausmuose neišdildoma.

Kassner visą laiką bijojo tik vieno, būtent, kad kankinimais fašistai neišmuštų jį iš protinės lygsvaros ir kad jis neišpasakotų jiems Komunistų Partijos slapybes. Baimė mirties prieš tą baimę nieko nereiškia.

Ištisų ana baimė vieną sykį Kassnerį privedė prie nuosprendžio atimti sau gyvybę. Deja, jis buvo uždarytas tokioj kameroj, kur nebuvo jokių įrankių nusižudymui. Bandė savo pirštų nagais gyslas papjauti, bet negalėjo, nes nagai pasirodė pertrumpi. Tik per pasiaukojimą kito, eilinio draugo, Kassner sugrįžo į gyvųjų ir kovotojų eiles. B.

KASTILO ZAMORA

O. BRAJA

Ispanijos žemė kasdien priima naujus karžygiškai žuvusius savo vaikus, nukautus įsibriovėlių barbarų. Kai daug kartų iš lėktuvų buvo sėjama mirtis virš Barcelonos miesto, tarp žuvusių moterų, vaikų ir karių žuvo ir liaudies armijos leitenantas Kastilo Zamora, sūnus buvusio Ispanijos prezidento Alkalas Zamora, kuris dabar gyvena Paryžiuje. Primo de Riveros diktatūros laikais Alkala Zamora buvo demokratas, daug kartų areštuotas ir kalintas. Jis buvo populiarus ir todėl nuvertus Alfonsą XIII jis buvo išrinktas prezidentu. Bet dabar jis yra reakcionierius, dabartinės Ispanijos vyriausybės priešininkas ir sukilėlių šalininkas. Tačiau jo sūnus Kastilo nenėjo tėvo pėdomis. Jis atsiskyrė nuo tėvo ir įstojo liaudies armijon kovoti prieš vokiečių ir italų įsibriovėlius. Dalyvavęs keliuose mūšiuose jis parašė viešą savo tėvui laišką, kur sakoma:

“Laikau savo, kaip piliečio, pareiga ginti teisėtą valdžią nuo sukilėlių išdavikų. Laikau savo pareiga atiduoti savo jėgas liaudžiai, ginančiai savo gyvybę, savo teisę būti laisvai, kovojančiai prieš kelių aristokratų, bankininkų, generolų išnaudojimą. Bet dabar tas klausimas daug platesnis. Tu žinai iš laikraščių tą, ką aš mačiau savo akimis: į Ispaniją įsiveržė italai ir vokiečiai. Taigi Ispanija gina savo nepriklausomybę. Tą tiesą šiandien žino visuose pasaulio kampuose ir aš pats esu liūdininku. Mūsų miestus užėmė reguliarios įsibriovėlių armijos. Gyventojus naikina įsiveržėlių armija. Tragiškas baisumas svetimšalių įsiveržimo Abisinijoje, ką mes kartu smerkėme, dabar pasikartoja mūsų krašte. Bet Abisinija ne Ispanija. Ispanijos ne-

pavergs svetimtaučiai, nes ispanų tauta jaučiasi pakankamai stipri atmušti priešą. Laimingas esu, kad kovoju liaudies armijos eilėse. Bet visj tie, kurie apleido Ispaniją, kurie slaptai ar viešai padeda įsiveržėliams, o ypačingai jeigu tai žmonės, kurie buvo užėmę aukštas vietas, kaip respublikos prezidento vietą, šiuo istoriniu momentu nebeturi teisės vadintis ispanais.”

Šitų jausmo pilnų žodžių autorius žuvo, leitenantas Zamora guli ispanų liaudies karžygių kapuose, bet jo žodžiai, viešai tarti savo tėvui, tebėra gyvi, ypač dabar, kai Ispanijos respublikai kertamas smūgis po smūgio. Šitie žuvusio kario žodžiai pirštu duria į juodą tų demokratų sąžinę, kurie reikalauja nesikišti į užpuolikų reikalus, kurie neleidžia teisėtai vyriausybei pirktis ginklų, kurie padeda barbarams žudyti ispanus ir Ispaniją ir veidmainingai siunčia užuojautos žodžius teriojams ir žudomiems.

Kastilo Zamora nebuvo komunistas ar socialistas, jis buvo tik ispanas, mylėjęs savo gimtojo krašto laisvę, doras respublikos pilietis patriotas. Jis nenorėjo, kad kitataučiai, išdavikų generolų ir kapitalistų padedami, pavergtų jo gimtąjį kraštą ir čia pat iš jo padarytų sau kolonijas. Todėl jis jautėsi laimingas kovodamas liaudies armijos eilėse, todėl jis rašė laišką tėvui, pareikšdamas, kad jis stodamas Franco pusėn nebetenka teisės vadintis ispanu.

Kastilo Zamora—pavyzdys, kaip reikia ginti savo krašto laisvę, jo nepriklausomybę. Ties jo karstu kiekvienas tikras patriotas turi žemai nulenkti savo galvą.